

Univerzita Palackého v Olomouci

Fakulta tělesné kultury

Fakulta
tělesné kultury

SOCIOLOGICKÝ POHLED NA KONEC KARIÉRY VRCHOLOVÉHO SPORTOVCE

Bakalářská práce

Autor: Lukáš Neuer

Studijní program: Tělesná výchova a sport, Ochrana obyvatelstva

Vedoucí práce: PhDr. Svoboda Arnošt, PhD.

Olomouc 2022

Bibliografická identifikace

Jméno autora: Lukáš Neuer

Název práce: Sociologický pohled na konec kariéry vrcholového sportovce

Vedoucí práce: PhDr. Arnošt Svoboda, PhD.

Pracoviště: Katedra společenských věd v kinantropologii

Rok obhajoby: 2022

Abstrakt:

Konec sportovní kariéry může být v životě sportovce velmi stresující událostí. O tom, jak tento přechod sportovec zvládne rozhoduje mnoho faktorů. Jedním z nich je i sociální prostředí sportovce. Práce je zaměřena na konec kariéry ve vrcholovém/profesionálním sportu. Cílem práce bylo pomocí kvalitativního výzkumu v podobě polostrukturovaných rozhovorů a zúčastněného pozorování zjistit a popsat u vybraných vrcholových/profesionálních sportovců postoje, jak se adaptovali na konec své vrcholové/profesionální sportovní kariéry a na život po kariéře, zejména ze sociologického pohledu. Ve výzkumu bylo vytvořeno několik kategorií, pomocí kterých byly zodpovězeny výzkumné otázky. Velký význam v prožívání konce kariéry byl spatřen v adaptaci již v průběhu kariéry, a to zejména v sociální a finanční sféře.

Klíčová slova:

Sportovní kariéra, vrcholový sport, sportovec, ukončení kariéry, fotbal

Souhlasím s půjčováním práce v rámci knihovních služeb.

Bibliographical identification**Author:** Lukáš Neuer**Title:** Sociological perspective of the career termination at the top- level athlete**Supervisor:** PhDr. Arnošt Svoboda, Ph.D.**Department:** Department of Social Sciences in Kinanthropology**Year:** 2022**Abstract:**

The end of a sports career can be a very stressful event in an athlete's life. Many factors determine how an athlete can handle this transition. One of them is the social environment of the athlete. The work is focused on the end of a career in top / professional sport. The aim of the work was to use qualitative research in the form of semi-structured interviews and participatory observation to find out and describe the attitudes of selected top / professional athletes, how they adapted to the end of their top / professional sports career and to life after career, especially from a sociological point of view. Several categories were created in the research, which were used to answer research questions. Great importance in experiencing the end of a career was seen in adaptation during the career, especially in the social and financial spheres.

Keywords:

Athlete career, top sport, athlete, career termination, football

I agree the thesis paper to be lent within the library service.

Prohlašuji, že jsem tuto práci zpracoval samostatně pod vedením PhDr. Svoboda Arnošt, PhD., uvedl všechny použité literární a odborné zdroje a dodržoval zásady vědecké etiky.

V Olomouci dne 29. června 2022

.....

Tímto bych rád poděkoval vedoucímu své bakalářské práce PhDr. Arnoštu Svobodovi, Ph.D. za pomoc a cenné rady při tvorbě této bakalářské práce.

OBSAH

Obsah	7
1 Úvod	9
2 Přehled poznatků	10
2.1 Sportovní kariéra	10
2.1.1 Definice sportovní kariéry	10
2.1.2 Úrovně sportovní kariéry.....	11
2.1.3 Fáze sportovní kariéry	12
2.2 Sport a socializace.....	14
2.2.1 Socializační prostředí sportu	14
2.2.2 Sociologie a vrcholový sport.....	15
2.2.3 Sociologické problémy sportu	15
2.2.4 Socializace a pozitivní vlivy sportu	16
2.3 Konec sportovní kariéry	16
2.3.1 Příčiny ukončení sportovní kariéry	17
2.3.2 Adaptace na ukončení sportovní kariéry.....	19
2.3.3 Život po sportovní kariéře	20
3 Cíle, Výzkumné otázky a úkoly	23
3.1 Cíle	23
3.2 Výzkumné otázky	23
3.3 Úkoly práce	23
4 Metodika	25
4.1 Metoda výzkumu	25
4.2 Charakteristika zkoumaného vzorku	26
4.3 Sběr, etické aspekty výzkumu, analýza dat	26
5 Výsledky.....	28
5.1 Důvod ukončení a finanční zajištění	28
5.2 Opuštění sportovního kolektivu	30
5.3 Vnímání sportovce okolím	31
5.4 Sociální adaptace	34

5.5	Socializační problémy	36
5.6	Sociální život	37
6	Diskuse.....	39
7	Závěry	42
8	Souhrn	45
9	Summary.....	46
10	Referenční seznam	47

1 ÚVOD

Sport je, často je, často, již od útlého věku pro většinu sportovců, kteří to se sportem myslí opravdu vážně, náplní každodenního života. Čas, jež obětují sportu bývá na úkor ostatních činností, které jejich vrstevníci běžně dělají. A to vše za vidinou toho, že by je jednou mohl živit koníček, který je baví. Jenže to ani není jisté, zdali u něj vytrvají do fáze, kdy se jim bude dařit natolik, že se sportem budou živit. Jelikož ze statistik je známo, že jen malé procento to dotáhne na profesionální úroveň (Drafted, 2007), a ještě menší procento, ne-li promile se sportem finančně zajistí do konce života.

Vzhledem k tématu se bakalářská práce zabývá právě sportovci, kteří u sportu setrvali. Dokonce se dostali na vrcholovou/profesionální úroveň a prošli si různými vývojovými fázemi, až se ji následně, ať už dobrovolně či nikoliv, rozhodli v určité fázi ukončit. A právě konci vrcholové/profesionální sportovní kariéry, zejména tedy ze sociologického pohledu, se v této práci věnuje. A to včetně přípravy na takový konec a následné po kariérní fázi.

Sportovní kariéra vrcholového/profesionálního sportovce trvá jen omezenou dobu. Sportovec je v poslední fázi nucen řešit nepříjemnou situaci. Tím je odchod do sportovního důchodu a případný začátek profesní kariéry. Takový přechod pro něj nemusí být vůbec jednoduchý. To ovlivňuje mnoho faktorů, o kterých se mj. v bakalářské práci zmiňuji.

Tahle problematika je zajímavá i pro autora práce z důvodu, jelikož je aktivní sportovec a za nějakou dobu to bude aktuální téma i pro něj. Respektive už je. Píše tuhle práci. Také prodělal, vzhledem ke svému sportu, vážnější zranění. A tak ví, jak tenká je pomyslná hranice mezi aktivní kariérou a jejím koncem.

Tím naráží na neduhy vrcholového/profesionálního sportu, jelikož sportovci se často soustředí právě jen na sport a neřeší, mnohdy ani nemají čas řešit, druhou souběžnou cestu. Ta by jim ale mohla pomoci právě s adaptací na konec své sportovní kariéry a na přechod do sportovního důchodu.

Cílem je zjistit u vybraných sportovců, jak se připravovali či připravují na konec vrcholové/profesionální sportovní kariéry, jak prožívali samotný konec kariéry, a také jak se adaptovali na život po kariéře. A také přiblížit tuhle problematiku ostatním vrcholovým/profesionálním sportovcům, aby, až jednou budou končit, byli na tento okamžik dobře připravení a zvládli tak tento přechod do života po kariéře příjemnějším způsobem.

2 PŘEHLED POZNATKŮ

2.1 Sportovní kariéra

2.1.1 Definice sportovní kariéry

Slovní spojení sportovní kariéra vychází ze slov: sport a kariéra, proto je vhodné si nejprve přiblížit každý pojem zvlášť.

Sport

Pod pojmem sport si pravděpodobně většina z nás zjednodušeně představí jako formu tělesné aktivity se snahou překonat soupeře, a to za určitých pravidel. Ale už málokdo ví, odkud se tohle slovo vzalo. Durdová (2015) tvrdí, že slovo sport má původ v anglosaských kořenech a je údajně odvozeno od slova disport, což znamená rozptýlení, obveselení.

Co se týče definice, tak pod záštitou Rady Evropy byla v roce 1992 vypracována Evropská charta sportu a ta pro její účely definuje sport takto: *„Sportem se rozumí všechny formy tělesné činnosti, které ať již prostřednictvím organizované účasti či nikoliv si kladou za cíl projevení či zdokonalení tělesné a psychické kondice, rozvoj společenských vztahů nebo dosažení výsledků v soutěžích na všech úrovních“* (Slepičková, 2005, s. 28).

Sekot (2006) definuje sport také jako pohybovou aktivitu s cílem zlepšit celkovou kondici nebo cílit na dobrý výkon či výsledek, ale pouze na organizované úrovni.

Kariéra

Pojem kariéra má mnoho definic a jednou z nich je i definice od Bělohlávka, ten ji definuje jako „dráhu životem, zejména pak profesionálním, na které člověk získává nové zkušenosti a realizuje svůj osobní potenciál“ (Bělohlávek, 1994, s. 11).

Podobně jako Bělohlávek, tak i Horalíková (2000) definuje kariéru jako dráhu životem na chronologické časové ose. Bývá vymezena různými způsoby. Její začátek se může lišit, často s ním bývá spojen vstup do zaměstnání či určitě zaměřené školy. Koncem kariéry je pak typicky odchod do důchodu.

Kariéra je sled různých pracovních rolí, za které člověk dostává peníze, ale není to podmínkou. Také je to nástroj umožňující dávat lidem smysl v hodnotných pracovních příležitostech, a také jak jejich pracovní role souvisí s životními rolemi. S kariérou souvisí kariérní rozvoj, což je jedinečný celoživotní proces učení, práce a kariérních přechodů s cílem růst a efektivně participovat na práci a společnosti (Career Development Institute, 2017).

Definice sportovní kariéry

Ze zmíněných definic by tedy bylo možné říct, že sportovní kariéra je v individuálně vymezeném časovém období soutěživá forma tělesná aktivita s cílem zdokonalovat se jak po fyzické, psychické, tak i sociální stránce. Je vymezená určitými pravidly a případně se zastřešující organizací daného odvětví sportu.

Alfermann a Stambulova (2007) popisují sportovní kariéru jen z hlediska výkonnostního, nikoliv ze socializačního, a to jako dobrovolnou několikaletou sportovní činnost s cílem umocňovat výkonnost v jedné nebo více sportovních událostech.

Podle Wylleman et al. (2021) je sportovní kariéra definována jako víceleté angažmá ve sportovních aktivitách, ve kterých se sportovec snaží zdokonalovat, aby podal co nejlepší výkon. Účinky sportovní kariéry lze posuzovat ze dvou pohledů: Z užšího hlediska se berou v potaz pouze sportovní úspěchy, zatímco z širšího hlediska se bere v úvahu i osobnostní rozvoj sportovce.

Sportovní kariéra trvá od vstupu do sportu až po jeho odchod a během této doby sportovec prochází několika vývojovými fázemi: počáteční fáze, fáze mistrovství, ukončující fáze, a po kariérní fáze (Wylleman, Alfermann & Lavallee, 2004).

2.1.2 Úrovně sportovní kariéry

Rozhodnutí začít dělat sport je především záležitostí vnějších podnětů jako jsou rodiče a kamarádi. Opravdu silným předpokladem a zásahem do sportovní dráhy pro dosažení vyšší výkonnostní úrovně ale může být vnitřní rozhodnutí věnovat se sportu naplno (Svoboda & Vaněk, 1986).

Sportovní kariéra se týká všech úrovní soutěžního sportu a její úroveň závisí na dosažených schopnostech sportovce. Může se dělit na amatérskou a profesionální úroveň. V závislosti na nejvyšší dosažené úrovni sportovcem může být sportovní kariéra místní, regionální, národní nebo mezinárodní (Alfermann & Stambulova, 2007).

Amatérská úroveň

Většina sportovců působí na amatérské úrovni. Tihle sportovci jsou za soutěžení ve svém sportu finančně odměňováni jen minimálně nebo vůbec. Souběžně se svou sportovní kariérou tak často mají i profesní kariéru, která je hlavním zdrojem příjmu. Obvykle trénují v nižší intenzitě a celkově sportovní přípravě věnují méně času než profesionální sportovci.

Profesionální úroveň

Sportovci na profesionální úrovni se sportu věnují na „plný úvazek“. To znamená, že tréninku věnují mnoho hodin týdně. Účastní se národních nebo mezinárodních soutěží. Je kladen velký důraz na co nejlepší výkonnost. Sport je pro ně většinou hlavním zdrojem příjmu (Tomek, 2003). To, kolik si vydělají velmi záleží, mimo zdraví a štěstí, na jejich schopnostech a na tom, jak se jim daří. Mohou být placeni stálým platem i jednorázově nebo bonusy za dosažené úspěchy.

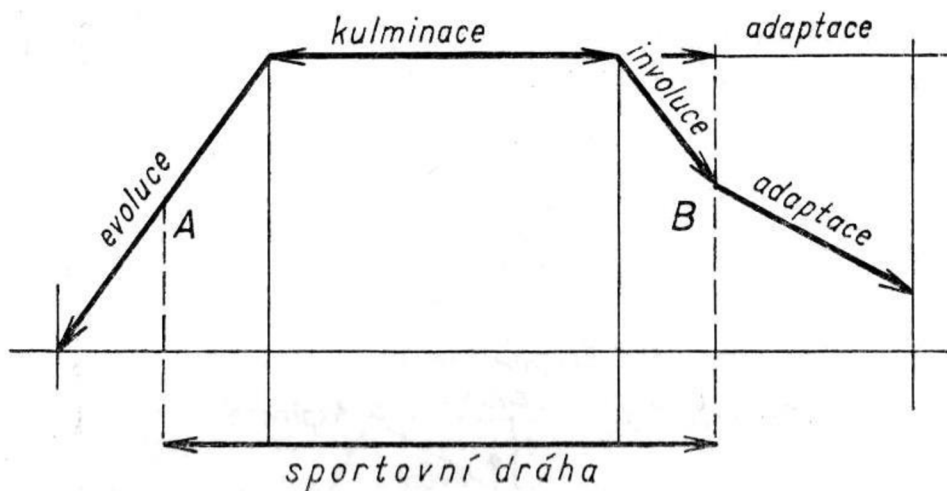
2.1.3 Fáze sportovní kariéry

Na první pohled se možná může zdát, že se sportovní kariéra sportovce vyvíjí hladce a jasným směrem od začátku do konce. Ale ve skutečnosti si sportovci prochází specifickými fázemi a přechody. Svůj vývoj pak popisují z hlediska určitých situací nebo okamžiků, které v kariéře zažili (Wylleman & De Knop, 1997).

Svoboda a Vaněk (1986) rozdělují sportovní kariéru do čtyř fází:

Obrázek 1

Fáze vývoje sportovní kariéry (Svoboda & Vaněk, 1986)

- **Evoluce** – počáteční fáze, která se vyskytuje již v dětství, kdy mladý sportovec začíná se sportem a pokračuje v adolescenci. V tomto období dochází k rozhodnutí, zdali se sportovec bude věnovat sportu naplno (bod A na obr. 1). Nejvýrazněji zde dochází k vývoji pohybových schopností jako jsou síla, rychlost, vytrvalost

a koordinace. Důležité nároky v této fázi vývoje jsou motivace, zaujetí a vůle (Svoboda & Vaněk, 1986).

- **Kulminace**– je další fází ve vývoji, zde se sportovec nachází na vrcholu své sportovní kariéry. Sportovní dovednosti jsou na nejvyšších úrovních. Sportovec má nejlepší výsledky, ale jelikož tato fáze obvykle trvá několik let, podle Svobody (2000) asi 10-15 let, tak lze v průběhu vidět i poklesy formy. Hlavní nároky jsou sebedůvěra, vytrvalost a nápaditost (Svoboda & Vaněk, 1986).
- **Involuce**– je poslední fází, co se týče aktivní sportovní kariéry. Zde dochází k nenávratnému poklesu výkonnosti a s tím souvisí i pokles dosahovaných výsledků, což vyúsťuje v konec vrcholové sportovní kariéry (bod B na obr. 1). Zde jsou nároky jako stabilita, odolnost a výhled. Významnou podporou je v této fázi sociální zázemí (Svoboda & Vaněk, 1986).
- **Adaptace**– k této fázi dochází po ukončení vrcholové sportovní kariéry. Sportovec se musí srovnat s touto velkou životní změnou a adaptovat se na život po takové kariéře. Příprava a vnitřní zisky ze sportovní dráhy jsou hlavními nároky v této fázi (Svoboda & Vaněk, 1986).

Fáze vrcholové sportovní kariéry

Sportovci se svým sportem začínají obvykle velmi brzy někde ve věku 8 až 12 let. Podle výzkumu Stambulova (1994) a Hvatskaya (1997) mohou mít tito mladí sportovci plnou hlavu rozporuplných názorů na to, jak si trénink představovali a jak reálně probíhá. To se může týkat i například dosažených výsledků v zápasech a jejich či trenérských očekávání. O jeden či dva roky později již začínají soutěžit na klubové úrovni a v 15 až 16 na národní úrovni. V těchto letech dochází k přechodu na intenzivní trénink. To s sebou nese zvýšené nároky na fyzickou i psychickou kondici. Proto je nutné najít rovnováhu mezi tréninkem a odpočinkem, sportovní kariérou a školou, jinými zájmy a psychosociálním vývojem (Stambulová, 1994). Někde ve věku 17 až 19 let dochází k prvním výběrům do národního týmu a ve dvaceti se již mohou účastnit první olympiády. To je období, kdy se sportovec dostává na nejvyšší úroveň a je od něj očekáváno stabilních výkonů na maximum svých možností. Proto je veškerá energie směřována na přípravu, tréninky, a soutěže. Důležitá je i všestranná podpora rodiny a poradenských specialistů. Přibližně ve věku 30 let sportovci přestávají být sportovně aktivní a začínají se loučit se sportovní kariérou. To znamená velký zásah do života sportovce a k tomu je nutné se vyrovnat se změnami v sociální, fyzické i osobní sféře jedince (Wylleman & De Knop, 1998).

2.2 Sport a socializace

V dnešní době již jasně převládá názor, že sport není samotným izolovaným jevem bez návaznosti na okolní prostředí, ale je jevem společenským, který vzájemně s ostatními jevy působí na okolní prostředí. Proto jsou jeho charakteristické znaky velmi úzce spjaty se znaky společnosti (Slepičková, 2001). Weiss (2000) tvrdí, že na sport lze nahlížet jako na zrcadlo společnosti, kde se odrážejí její problémy, společenské hodnoty i sociální struktura.

Člověk se díky sportovnímu prostředí začleňuje do společnosti, jelikož se učí hodnotám a normám uznávaných danou společností (Slepičková, 2001). A k tomu, aby byl se člověk začlenil do společnosti, je zapotřebí proces socializace. Petrusek et al. (1996, s.1012) definuje socializaci jako *„komplexní proces, v jehož průběhu se člověk jako biologický tvor stává prostřednictvím sociální interakce a komunikace s druhými sociální bytostí, schopnou chovat se jako člen určité skupiny či společnosti.“*

Sportovní prostředí mimo sportovce také obsahuje spoustu dalších kategorií jako jsou trenéři, rozhodčí, manažeři, diváci a další. Ti všichni vstupují do sociálního prostředí sportu a určitým způsobem jej ovlivňují.

2.2.1 Socializační prostředí sportu

Na sportovním prostředí lze vidět projevy a proměny společnosti, jelikož je na vnějším společenském prostředí závislý. To, co se ve společnosti děje, se může promítat i do sportu, a naopak sport může ovlivňovat společnost (Choutka, 1976).

Prostřednictvím sportovního týmu se sportovec začleňuje do specifické sociální skupiny. Socializuje se nenásilnou formou v přátelském prostředí pod vedením přirozené autority – trenéra. Ten skupinu sportovců se stejnými nebo podobnými zájmy dále neformálně usměřuje. Zájmy všech členů sportovního týmu nemusejí být vždy stejně vyhraněné, ale touha patřit do týmu vede k tomu mít podobné či stejné zájmy jako ostatní. A to, jak se skupina chová, ovlivňuje zejména autorita skupiny, tou je většinou trenér (Jansa, 2012).

Do jaké sociální skupiny se sportovec dostane, velmi záleží na jeho úrovni a výkonnosti. Obecně platí, že čím vyšší soutěž, tím náročnější jsou požadavky na úroveň a výkonnost (Slepičková, 2001).

Již od dětství je sportujícím jedincům vštěpována postupná sportovní specializace, tím se učí být profesionály. To vede k tomu, že děti řeší mnohem více výkonnost a zdali vyhráli, než radost z pohybu a fair – play (Sekot, 2003).

Svoboda (2000) tvrdí, že návyky a vzorce chování získané v dětství se přenášejí do dospělosti a zde už se pak těžko mění. Proto je příhodné si je osvojit správně, aby z nich sportovec mohl těžit, a aby ho nebrzdili ve své sportovní dráze.

2.2.2 Sociologie a vrcholový sport

Vrcholový sport je plný známých, a ještě známějších sportovců, ti určitým způsobem působí na okolí, a naopak okolí působí na ně. To znamená, že tito sportovci mohou být vzorem pro mnoho jiných jedinců, jež se jimi inspiroují, ale také mohou mít mnoho „nepřátel“. A takové okolí na tyto sportovce vyvíjí určitý tlak. Ten by ale měli na vrcholové úrovni zvládat, což vede k tomu, že bývají zpravidla odolnější než jejich vrstevníci nespportovci.

Současný vrcholový sport prakticky nelze provozovat, aniž by se tomu zásadně nepřizpůsobil životní režim. Také je nutno přizpůsobit vzdělání a profesionální dráhy uplatnění. Podstatnou podmínkou, bez které by sportovec nebyl schopen podávat maximální výkony je i vytvoření „umělého“ sociálního prostředí (Linhart, 1985).

2.2.3 Sociologické problémy sportu

Sport nám přináší mnoho pozitiv, má ale také svá negativa, o kterých se mluví už méně. Podle Sekota (2008) se současný sport stále více popularizuje mezi širokou veřejností s cílem dostávat se čím dál tím více do pozornosti médií, veřejnosti a sponzorů. Své zájmy v něm mají i čím dál častěji politici a světový vůdci. Také je nástrojem pro ekonomický rozvoj. Mezinárodní soutěže přispívají ke globalizaci sportu a je součástí sociálních a kulturních struktur. Sportovní výkony tak nemusí být vždy to, na čem nejvíce záleží.

Teorie konfliktu na základě svého přijímaného vzorce myšlení vytýká, že sport není tak úplně o zdravém rozvoji sportovce, ale spíš o byznysu a profitu. Z toho je patrné, že vrcholový sport, v tomto případě, není vnímán jako prostředek pro zdravý osobnostní rozvoj, ale spíše představuje nástroj pro zisk a slávu. To autoři kritické teorie hovoří o vrcholovém sportu, který je součástí kultury, jako o nástroji pro vlivné a bohaté, ti jej využívají k prosazování svých vlastních zájmů. A podle demokratické společnosti tak dochází k sociálním nerovnostem (Sekot, 2008).

Co se týče jednotlivých sportovců tak Sekot (2008) tvrdí, že sportovec orientovaný jen na sportovní dráhu může mít velké socializační problémy jako jsou životní zklamání, problém s navazováním sociálních a osobních kontaktů, pochybnosti, nebo ztráta systematickosti.

2.2.4 Socializace a pozitivní vlivy sportu

Sport má nepochybně pozitivní efekt na socializaci. Díky sportu a jeho socializačnímu prostředí je sportující jedinec členem specifické skupiny se stejnými zájmy. V takovém prostředí navazuje kontakty s ostatními sportovci, zároveň buduje svou roli, seberealizuje se, a také se snaží, díky spolupráci, dosahovat skupinových úspěchů (Slepička et al. 2018).

Vliv socializačního prostředí sportu jako jsou získané hodnoty, normy a postoje není omezen jen na sport, ale ze sportovní praxe lze vidět jejich přenos do běžného života (Slepička et al. 2018).

Samostatnost, možnost někam patřit, být úspěšný, soustavně o něco usilovat, nebát se tvrdé práce, nalézt a budovat přátelské vztahy, získat základy pro budoucí profesy nebo se naučit respektovat fair – play. To jsou nejčastěji zodpovězené sociální hodnoty od studentů Fakulty sportovních studií na Masarykově univerzitě v Brně na otázku „co mi sport dal“ (Sekot, 2008).

Sport také může působit jako efektivní nástroj prevence negativních sociálních jevů, kterými mohou být kriminalita, nadměrné užívání alkoholu nebo užívání drog (Amis, 2000).

2.3 Konec sportovní kariéry

Po celou dobu své aktivní sportovní kariéry má sportovec určitý režim. Když si pro příklad vezmeme fotbal, tak zde se fotbalista celý týden v rámci tréninků připravuje na vrchol týdne v podobě víkendového zápasu. Ten nějak dopadne a již v pondělí dalšího týdne se začíná připravovat na následující víkend, a v takovém rytmu se sportovec pohybuje celou sezónu. Mezi tím v létě a zimě proběhne pár týdenní dovolená, na to navazující příprava, a tento cyklus se opakuje stále dokola po celou dobu kariéry, až sportovec dospěje do bodu, kdy, ať už dobrovolně či nikoli, končí se sportovní kariérou. DiCamilli (2000) tento odchod definuje jako odloučení sportovce ze svého sportu. A to pro něj může být velmi jistě stresová situace, jelikož se mu zcela změní roky zažitý režim. A o tom, jak tento přechod zvládne, pak dost souvisí s připraveností na tuhle situaci. Bohužel ale je známo, že se většina s aktivním sportem končících sportovců na takovou změnu nepřipraví.

Lenartowicz (2009) uvádí, že sportovní kariéra je velmi specifická tím, že začíná velmi brzy a trvá relativně krátce. Největší úspěchy obvykle nastávají, když vrstevníci nesportovci teprve začínají budovat své profesní kariéry. Proto profesionální sportovci podle Wylleman et al. (2004) zažívají velmi významnou životní událost, kterou je přechod do důchodu mnohem dříve než vrstevníci v profesních kariérách. Ať už je tento přechod předvídatelný či nikoliv, jsou často doprovázeny změnami v jejich životě v sociální, psychosociální, zdravotní a ekonomické sféře (Kadlčík & Flemr, 2008).

Konec kariéry může být spojen s pocity úzkostí a změnou ve vnímání sebe samého, a také ztrátou identity, problémy s přizpůsobením, psychologickými a psychosociálními problémy (Stephan, 2003).

Rosenberg (1981) tvrdí, že se sportovec, pokud je slavný, může potýkat s poklesem takové slávy a musí se s tím srovnat a zároveň ztrácí socio-ekonomického postavení. Také často nemá vhodné vzdělání, znalosti a dovednosti použitelné k profesi po sportovní kariéře. Dokonce přirovnává konec sportovní kariéry k formě sociální smrti (Rosenberg, 1984). Což je pojem, který Norwood (2009) popisuje jako sérii ztrát, jež dohromady mohou vyústit k odtržení se od společenského života. Těmi ztrátami je myšleno například: ztráta identity, sociálních vztahů a schopnosti účastnit se každodenních činností. Což může vést k depresím, ztrátě identity, psychickým problémům a ztrátě zaměstnání (Houlston, 1982; Weiss, 2001).

Zcela odlišně na tuhle problematiku nahlíží Coakley (1983). Podle něj velká část sportovců ukončení profesionálního sportu vítá, jelikož se mohou věnovat jiným aktivitám a odchod do sportovního důchodu tak pro ně nemusí být negativní událostí spojen se stresem, krizí identity nebo problémy s přizpůsobením, nýbrž sociálním znovuzrozením. Vždy ale závisí na konkrétním sociálním kontextu, který ovlivňují věk, pohlaví, rasa, socioekonomický status a sociální a emocionální podpora.

2.3.1 Příčiny ukončení sportovní kariéry

Faktorů napomáhajících k ukončení sportovní kariéry je celá řada a mohou být buď dobrovolné nebo nucené. Ty nejčastější, které byly uvedeny v literatuře jsou věk, zdraví, konec smlouvy a svobodná volba sportovce (Taylor & Ogilvie, 1994). Mezi další příčiny, které byly ve studiích zmiňované méně lze zařadit rodinu, práci, ztrátu motivace, problémy s trenéry, sníženou výkonnost nebo finanční potíže.

To ostatně ve své studii potvrzují i Fortunato & Marchant (1999). Zjistili, že dobrovolné ukončení sportovní kariéry má mnohem pozitivnější vliv na sportovce než ti, kteří ukončili kariéru například skrz zranění nebo vyřazení z kádru. Dobrovolná volba je jedním z častých důvodů konce sportovní kariéry. Tato volba je pro sportovce velmi pozitivní, jelikož je předvídatelná a usnadňuje proces kariérního přechodu (Taylor et al., 2005). Někteří sportovci se mohli rozhodnout pro takovou volbu z důvodu psychických problémů, jiní z finančních, etnických, osobnostních nebo z celkové nespokojenosti. Další chtěli více času trávit s rodinami nebo přáteli (Baillie, 1993).

Zranění je tedy jedna z neočekávaných příčin odchodu do sportovního důchodu. A podle Ogilvie, & Taylor, 1993 také jedna z nejčastějších. Zde si sportovec nevybírání a musí se smířit

s tím, jak to je (Wylleman et al., 2004). Vždy je to zásah do života sportovce a jen těžko se lze na takovou situaci připravit. Výsledky studie Kleibera & Brocka (1992) ukazují, že zranění, které sportovci utrpí na konci své sportovní kariéry, nemusí být ani tak závažné, aby je přesto přimělo odejít z vrcholového sportu. Je to z důvodu, že i sebemenší omezení vlivem zranění, může ovlivnit jejich konkurenceschopnost v podávání výkonů na vrcholové úrovni (Ogilvie & Taylor, 1993). Navíc vážnější zranění může mít trvalé následky, které přetrvávají i po sportovní kariéře (Taylor, & Ogilvie, 2001).

Dalším z nejčastějších důvodů ukončení sportovní kariéry je podle Taylor et al. (2005) věk. Ten souvisí se slabou psychologickou motivací, sociálním postavením a snižujícími se fyzickými schopnostmi. Také dobrovolný odchod je jedním z velmi častých důvodů ukončení sportovní kariéry.

Kadlčík (2008) rozděluje důvody ukončení sportovní kariéry na vztahové ke sportu a mimosportovní. Co se týče těch sportovních, tak uvádí tyto:

- Pokles motivace
- Problematické vztahy
- Pokles nebo stagnace výkonnosti
- Finanční důvody
- Zranění
- Sportovní neúspěch
- Věk

A do mimosportovních řadí tyto důvody:

- Studium nebo jiná profese
- Stěhování nebo dojíždění
- Rodinné důvody
- Nedostatek volného času

A dále také na dobrovolné a nedobrovolné a jiné důvody ukončení, v těch **dobrovolných** zmiňuje pouze dobrovolné rozhodnutí sportovce a mezi **nedobrovolnými** pak zmiňuje zranění, věk a deselekci. Do jiných důvodů řadí například problémy s trenéry, rodinné důvody nebo zrušení sportovního programu (Kadlčík, 2008).

2.3.2 *Adaptace na ukončení sportovní kariéry*

Murphy et al. (1996) tvrdí, že konec kariéry a následný přechod do sportovního důchodu, ze sociologického i psychologického pohledu, nemusí být až tak obtížný. A to v případě, že sport pomáhá k sebepoznání a rozšíření osobnosti v běžném životě i mimo sport, zvýrazňuje míru životních zkušeností, pomáhá k navazování mezilidských vztahů a zvýrazňuje materiální prožitky.

Jestliže se ale sportovec nesocializuje mimo subkulturu vrcholového sportu, v životě se soustředí pouze na sport a nerozvíjí svou osobnost, tak mohou nastat obtíže, jako jsou deprese, poruchy příjmu potravy, poruchy identity, zmatenost, závislost na alkoholu či drogách, a dokonce i pokusy o sebevraždu (Wylleman et al., 2004).

Zhoršujícími vlivy jsou podle Smith & McManus (2008) nedobrovolné ukončení sportovní kariéry vlivem zranění nebo vyřazení z kádru, které je založeno na rozhodnutí trenéra. Také silné zaměření jen na sport, nedostatečné plánování, a nevyužití podpůrných služeb zaměřujících se na konec kariéry.

Také Sekot (2006) tvrdí, že konec kariéry z důvodu zranění může prohloubit socializační problémy, a to hlavně, kdy je sport převládající náplní života sportovce a tato kariéra není nahrazena žádnou profesní alternativou s dalším sociálním prostředím.

Naopak naplánování ukončení sportovní kariéry a následného života po sportovní kariéře je nejméně stresujícím způsobem odchodu do sportovního důchodu (Marthinus, 2007). I přesto ale sportovci podle studií zažívají negativní důsledky jako je demotivace spojená z úzkostí (Webb et al., 1998), lítost (Stephan, 2003) nebo vnitřní boj s opuštěním minulosti (Lally, 2007). Nicméně stále měli tito sportovci větší šanci na pozitivní přechod do sportovního důchodu než sportovci, kteří si nic nenaplánovali a nepřipravovali se na to.

Velmi důležitá je v takové životní situaci i sociální podpora a navázané mezilidské vztahy, sportovci tak může zpříjemnit a zjednodušit přechod do sportovního důchodu (Cecic Erpič & Wylleman, 2005). Také Gordon a Lavalley (2011) tvrdí, že sociální podpora pomáhá minimalizovat negativní důsledky a umožnit pozitivnější zážitky, a pomoci tak s rozkvětem života po sportovní kariéře. Také Murphy (1995) považuje sociální podporu od okolí za velmi důležitou při adaptaci na konec sportovní kariéry. Naopak ale tyto sociální interakce mohou mít opačný efekt právě pro sportovcovo okolí, jelikož může být poznamenáno negativním působením sportovce, který si prochází nepříjemnou psychicky a emocionálně náročnou událostí (Gordon & Lavalley, 2011).

K pozitivnímu dopadu na psychiku sportovce, při odchodu do sportovního důchodu dochází také, když se sportovec adaptuje na nový život bez nutnosti pravidelné účasti ve sportu (Brady, 1988).

2.3.3 Život po sportovní kariéře

Konec sportovní kariéry a přechod do tzv. sportovního důchodu nemusí a často ani nutně neznamená ukončení aktivit ve sportovním prostředí. Je sice ukončena vrcholová sportovní kariéra, nicméně sportovní činnost může dále pokračovat na nižších úrovních (Sekot, 2008). Také se sportovec může přesunout do role trenéra, organizátora např. sportovních událostí nebo v tomto odvětví začít podnikat (Sekot, 2006).

Z praxe lze vidět, že vysoká životní úroveň během sportovní kariéry není zárukou stejné úrovně po kariéře (Linhart, 1984). Například úspěšní američtí profesionální boxeři, kteří vydělávali velké peníze ve čtyřicátých letech minulého století, tak po sportovní kariéře pracovali jako nekvalifikovaní dělníci, vyhazovači apod. A to z důvodu zvyklosti na vysoký příjem, ten po kariéře chyběl, a tak se kvůli finanční nigramotnosti dostali do ekonomických problémů. Zatímco jejich vrstevníci nesportovci měli ze začátku podstatně horší hospodářský start, později na tom byli celkově lépe (Weinberg, 1952).

Sociologický pohled

Sociologie je společenská věda zabývající se sociálním životem jednotlivců, skupin, společností a společenskými jevy (Petrusek, 2009).

Sport je jedinečný ve své společenské odpovědnosti sloužit sportovcům při přechodu do sportovního důchodu. Narozdíl od nesportovců, kteří odcházejí do důchodu je zde velký rozdíl. Nesportovci odcházející do důchodu obvykle zcela opouštějí pracovní prostředí, zatímco sportovci opouštějící svou sportovní kariéru si většinou musejí najít nové zaměstnání (Webb et al., 1998).

V životě po sportovní kariéře tedy dochází k tomu, že daný jedinec mění prostředí, a tím pádem u něj dochází k resocializaci. To znamená, že přijímá nové normy a hodnoty v rámci jiného sociálního postavení. Faktory, které ovlivňují rychlost takové změny mohou být schopnosti jedince jako je rychlost adaptace na nové prostředí, rozdílnost daných prostředí nebo například to, jak je sociální prostředí, kam jedinec vstupuje, přívětivé (Markusová, 2017).

Profesní adaptace

Výrazná většina těch sportovců, kteří končí svou sportovní kariéru si musejí hledat nové zaměstnání. To ale může být velmi obtížné, jelikož mnoho z nich věnovalo svůj dosavadní život sportovní kariéře a vzdělání nebo jiným pracovní zkušenostem nepřikládali moc velkou důležitost. Proto může být problém si najít další zaměstnání (Burden et al., 2004).

Bývalí sportovci – muži a sportovci – muži i ženy střední třídy mohou mít po sportovní kariéře lehčí vstup na trh práce než sportovkyně pocházející z chudších poměrů. Být sportovcem se v sociální rovině příliš nevyplácí (Coakley, 1983).

S adaptací sportovce na profesní život po sportovní kariéře může pomoci duální kariéra.

Duální kariéra

Sport zabere mnoho času na úkor ostatních činností jako je např. studium. Ostatně o tom informují i data z mezinárodních průzkumů. Podle nich skončí se sportem až jedna třetina sportovců ve věku od 10 do 17 let každý rok. Proto vznikla myšlenka duální kariéry, která se snaží o udržení talentovaných lidí u sportu tím, že skloubí právě sport s ostatními činnostmi (Commission, European for Education Youth, Sport Culture, 2012).

Duální kariéra ale není jenom o zahájení kariéry a o udržení talentů u sportu. Je také o rozvoji a dokončení vrcholové sportovní kariéry a následném přechodu, s tím souvisí i převzetí role ve společnosti, zajištění uspokojivého příjmu, rozvinutí své identity a partnerského vztahu. Taková duální kariéra může trvat něco kolem 15 až 20 let, přičemž si sportovec prochází různými vývojovými fázemi (Commission, European for Education Youth, Sport Culture, 2012).

Doporučená politická opatření na podporu duální kariéry vrcholových sportovců doporučují programům, které se tomuto tématu věnují, aby se zúčastněným sportovcům věnovali komplexně. To zahrnuje oblasti působnosti ve sportu, vzdělání, zaměstnání, zdravotní péči a finanční oblasti (Commission, European for Education Youth, Sport Culture, 2012).

Podle mezinárodních průzkumů má zapojení do programu duální kariéry mnoho výhod:

- Zdravotní (např. lepší životní styl, méně stresu)
- Rozvojové (např. lepší podmínky spojené s rozvojem ve sportu, vzdělání, v rozvoji osobní identity, pozitivní vlivy na seberegulaci)
- Sociální (pozitivní socializační rozvoj – socializace s vrstevníky, systémy sociální podpory, rozšířené sociální sítě)
- Výhody spojené s po sportovní adaptací na život a se sportovním důchodem (kratší adaptace, lepší plánování, prevence krize identity)
- V zaměstnání (vyšší šance při hledání práce a s lepšími finančními podmínkami) (Commission, European for Education Youth, Sport Culture, 2012).

V Česku vznikl pod záštitou Českého olympijského výboru projekt pod názvem Duální kariéra. Ten se snaží řešit plynulý přechod z aktivní sportovní kariéry českých vrcholových sportovců do běžného profesního života. Cílem tohoto projektu je pomoci úspěšným

sportovcům, kteří dělají dobré jméno českému sportu, aby měli snadnější vstup do profesního života a mohli tak začít rozvíjet profesní kariéru. Předsedkyní komise tohoto projektu je olympijská vítězka v běhu na lyžích Kateřina Neumannová (Dualcareer, 2017).

Také Fakulta tělesné kultury na Univerzitě Palackého v Olomouci se snaží pomoci aktivním vrcholovým sportovcům, a tak pro ně spustila unikátní bakalářský studijní program – Sportovní specialista, který se je snaží připravit na profesní život po sportovní kariéře. Jedná se o plnohodnotné studium, ale maximálně uzpůsobené náročnému programu vrcholového sportovce (Višňa, 2021).

3 CÍLE, VÝZKUMNÉ OTÁZKY A ÚKOLY

3.1 Cíle

Cílem této práce je zjistit a popsat postoje u vybraných vrcholových/profesionálních sportovců – fotbalistů, jak se adaptovali na konec své sportovní kariéry, včetně přípravy na samotný konec a na život po sportovní kariéře, a to zejména ze sociologického pohledu.

Zdali tento přechod do sportovního důchodu zvládli snadno nebo s tím měli či mají nějaké potíže. A také jak to vnímalo a jakou roli v tomto přechodu hrálo sportovcovo okolí jako je rodina a přátelé.

A zpřístupnit tak tuto problematiku ostatním sportovcům, které taková situace taky čeká, aby se na ni mohli lépe připravit a nemuseli se tak setkat s případnými problémy, které mohou být až velmi nepříjemné.

3.2 Výzkumné otázky

Hlavní výzkumná otázka:

Jak vybraní vrcholoví/profesionální sportovci – fotbalisté vnímají a prožívají období konce své sportovní kariéry a následnou adaptaci na život po aktivní kariéře?

Vedlejší výzkumné otázky:

- 1) Z jakého důvodu vybraní sportovci ukončili svou vrcholové/profesionální sportovní kariéru a jak finančně zajištění odcházeli do sportovního důchodu?
- 2) Jak vybraní sportovci prožívali opuštění sportovního kolektivu po ukončení vrcholové/profesionální sportovní kariéry?
- 3) Jak se změnilo vnímání vybraných sportovců okolím před a po ukončení vrcholové/profesionální sportovní kariéry?
- 4) Jaká byla sociální adaptace vybraných sportovců v průběhu vrcholové/profesionální sportovní kariéry na život po sportovní kariéře?
- 5) Měli vybraní sportovci nějaké socializační problémy po ukončení vrcholové/profesionální sportovní kariéry? Jaké?
- 6) Jaký mají vybraní sportovci sociální život po ukončení vrcholové/profesionální kariéry?

3.3 Úkoly práce

Úkoly, které bylo nutné splnit k naplnění cílů práce:

- 1) Vyhledat a prostudovat literaturu zabývající se koncem sportovní kariéry a sportovní sociologií pro teoretickou část práce.
- 2) Vypracovat výzkumné otázky.
- 3) Zorganizovat a provést polostrukturované rozhovory s vrcholovými fotbalisty.
- 4) Zanalyzovat odpovědi získané z rozhovorů a utvořit z nich výsledky.

4 METODIKA

V této kapitole budou rozebrány způsoby, kterými bylo dosaženo cíle práce.

4.1 Metoda výzkumu

V této bakalářské práci byl použit kvalitativní výzkum prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů. Kvalitativní výzkum je ideální pro zkoumání problémů do hloubky (Hendl, 2008), což se při tak komplexním tématu, jako je konec sportovní kariéry vrcholového sportovce, nabízí. Proto i nebylo cílem pro tento výzkum oslovit co největší počet respondentů, ale naopak s menším počtem, konkrétně se třemi, probrat tuhle problematiku podrobněji.

Při výzkumu s použitím polostrukturovaných rozhovorů má badatel předem připravený soubor okruhů. Nemusí však přesně dodržet pořadí otázek a podle vývoje rozhovoru může pokládat doplňující otázky. Díky této určité volnosti může být rozhovor proveden přirozenější formou, avšak stále musí být kontrola nad dodržением cíle výzkumu (Reichel, 2009).

Při metodě získávání dat pomocí rozhovoru je velmi důležitá příprava na samotný rozhovor a celkově na setkání s respondentem, také dynamické vedení rozhovoru s případnými doplňujícími otázkami, jeho přepis a reflexe, analýza dat a celkové vypracování výsledného výstupu (Švaříček & Šedřová, 2007).

V kombinaci s polostrukturovanými rozhovory byla využita i metoda zúčastněné pozorování, která spočívá v zapojování pozorovatele do skupiny, kde přímo zkoumá dané fenomény a je tak součástí tohoto prostředí (Reichel, 2009). Velkou výhodou takového pozorování je podrobný popis zkoumaného jevu.

Fáze pozorování jsou:

- Výběr tématu
- Volba druhu pozorování
- Plán pozorování
- Individuální pozorování
- Způsob představení výsledků

(Reichel, 2009)

4.2 Charakteristika zkoumaného vzorku

Polostrukturované rozhovory byly provedeny ve fotbalovém prostředí s respondenty v různé fázi svého života ve vztahu ke sportovní kariéře. Konkrétně respondent č.1 (Tomáš) je již delší dobu po ukončení své sportovní kariéry, v níž dosáhl reprezentační úrovně. Je mu 48 let. Respondentovi č.2 (Petr) je 33 let, a právě si prošel obdobím, kdy sportovní kariéru ukončoval. Nejvýše působil ve druhé české lize. Respondenta č.3 (David) tato životní změna teprve čeká. Jeho nejvyšší dosažená úroveň je první česká liga. Nyní mu je 30 let. Všichni respondenti jsou muži české národnosti a fotbalisté. Jména jsou vymyšlená pro zachování jejich anonymity.

Níže jsou základní informace o zkoumaném vzorku vloženy do tabulky (Tabulka 1).

Tabulka 1

Informace o respondentech

Respondenti	Věk	Dosažená úroveň	Fáze sportovní kariéry
Tomáš	48	Reprezentace	Ukončená delší dobu
Petr	33	Druhá česká liga	Ukončená nedávno
David	30	První česká liga	Bude ukončovat

4.3 Sběr, etické aspekty výzkumu, analýza dat

Sběr dat

Provedené polostrukturované rozhovory s respondenty byly nahrány na mobilní telefon. Pořízení nahrávky bylo učiněno z důvodu zachycení všech podstatných odpovědí a zrychlení průběhu rozhovoru eliminací potřeby zapisovat tyto odpovědi na papír. Podle Hendla (2016) lze při sběru dat kombinovat rozhovory i s jinými dostupnými prostředky, tím může být i například zúčastněné pozorování, které právě při sběru dat bylo také využito. Při této metodě sběru dat docházelo přímo v terénu k interakci s respondenty a při tom byly zaznamenávány poznámky.

Etické aspekty výzkumu

Respondenti byli seznámeni s využitím získaných dat. A také s tím, že bude zajištěna jejich anonymita a se vším souhlasili a podepsali informovaný souhlas. Každého z rozhovorů se účastnil pouze respondent a autor práce. Proto jsou jména respondentů vymyšlená a z textu nelze odvodit o koho se ve skutečnosti jedná. Sběr dat probíhal ve sportovním, a také domácím prostředí respondentů.

Analýza dat

Kvalitativní analýza dat je činnost, kdy se účinným způsobem zpracují získaná data, aby bylo poté možné prostřednictvím nichž odpovědět na výzkumnou otázku (Hendl, 2012). Proto po rozhovoru byl na osobním počítači vytvořen přepis z nahrávky. Velkou výhodou nahrávky je, že se dá přehrávat opakovaně, a tak lze při tvorbě přepisu narazit na věci, které by nám napoprvé mohly uniknout (Atkinson, 1984).

Poté byly texty několikrát pročitány a současně k nim přiřazovány kódy, to zajistilo větší přehlednost a srozumitelnost textu. Kódy byly následně podle podobností řazeny do kategorií. Z nich byla vytvořena témata, která byla pojmenována a poté interpretována.

5 VÝSLEDKY

V této kapitole jsou prezentovány výsledky výzkumného šetření. Všechny kategorie jsou ve vztahu ke konci kariéry. Na konci každé kategorie se nachází stručné shrnutí formou tabulek.

5.1 Důvod ukončení a finanční zajištění

Sportovní kariéra může být ukončena mnoha způsoby, ať už chtěnými či nechtěnými. To, jak je ukončena, a také, jak je sportovec finančně zajištěn, ovlivňuje sportovcovu další adaptaci na život po sportovní kariéře. Proto prvním tématem rozhovoru byl důvod ukončení sportovní kariéry a zdali se sportem dokázali finančně zajistit nebo si musejí najít nový zdroj obživy.

Sice jeden z respondentů ještě svou vrcholovou sportovní kariéru neukončil, konkrétně David, nicméně to plánuje, a tak byl dotázán na důvod a odpověděl: *„Už nemám tak velkou motivaci.“* David byl dotázán na doplňující otázku, aby to rozvedl a svěřil se s tím, že mu jeho chuť k fotbalu pokazily spory s vedením a při jednání o nové smlouvě se s nimi nedomluvil na pokračování v klubu. *„No radši se k tomu nevyjadřuji, nemá to smysl, ti mi ten fotbal dost znechutili a dále už s nimi nechci jednat.“* Dále se David zmiňoval o bolestech kolene, se kterým byl dříve na operaci a nebyl si úplně jistý, zdali by se už jen na hřišti netrápil. Jako další důvody uvedl věk a rodinu. *„Po vypršení smlouvy už stejně nebudu nejmladší že. Navíc mám dvouletou dcerku, a k tomu je žena těhotná, takže bych se jim začal rád více věnovat.“* David tak pravděpodobně ukončí svou vrcholovou sportovní kariéru hned z několika důvodů, tím hlavním je ztráta motivace, která souvisí se spory s vedením ve sportovním klubu, kde má nyní smlouvu. Souvislost lze hledat také mezi ztrátou motivace, zdravotními obtížemi a věkem. Jelikož tyto důvody se mohou navzájem ovlivňovat. Také u něj s věkem došlo k uvědomění, že již obětoval mnoho času fotbalu na úkor rodiny, a proto by se jim chtěl začít více věnovat.

V návaznosti na předešlou odpověď byl David dále dotázán, zdali již řeší, čím se bude živit po kariéře. *„Ještě jsem neřešil, ale něco málo mám našetřeno z fotbalu, takže je dobré, že mám prostor a nemusím hned hledat. Z odpovědi vyplynulo, že David se ještě touto otázkou, moc nezabýval. A spoléhá, že bude mít dostatek času a prostředků na to, to po kariéře řešit. Zmiňoval se ještě o tom, že by při nejhorším zůstal u fotbalu, avšak si není jistý, zdali by to kvůli kolenu zvládl.“*

U Davida bylo možné vypořádat, velkou averzi vůči vedení svého aktuálního klubu a byl velmi nekorektní, což plynulo právě z neshod s vedením, a tím pádem se i jeho pozornost již upínala spíše jiným směrem, konkrétně na rodinu.

Na stejný dotaz, jako měl David, ohledně důvodu ukončení kariéry, odpovídal i Petr, který vrcholovou sportovní kariéru ukončil teprve nedávno. Důvodem ukončení byl, podle jeho slov, věk, neakceptování nutné změny prostředí vlivem změny klubu a vypršení kontraktu. *„Nebyla mi prodloužena smlouva, a protože už jsem fotbalově starej, tak se mi ani nechtělo hledat nové angažmá na jeden nebo dva roky, zase bych se musel přizpůsobovat nebo stěhovat, a to se mi už nechtělo“* Dále byl Petr dotázán, proč si připadá na fotbal starý, na tento dotaz odpověděl, že si již pár let všiml poklesu výkonnosti, a také se zmínil o tom, že se již nechce nikam stěhovat kvůli stávající práci. Proto byl dotázán, jak se při kariéře k této práci dostal. *„Kamarád se mě zeptal, jestli s ním nechci zkusit dělat v realitce. Vysvětlil mi to, tak jsem to zkusil. Dost mě to chytlo. Akorát teda byl problém, že jsem pak neměl moc volného času, což se po ukončení kariéry změnilo“* Petr se tedy prostřednictvím kamaráda mohl na život po kariéře profesně adaptovat již při kariéře. Petr se také zmínil, že nyní již dělá na některé vyšší pozici, než když byl nováček. Což by jistě, kdyby zde začal pracovat až po sportovní kariéře nebyl. Díky práci, tak u něj po sportovní kariéře sice došlo ke snížení příjmu, avšak nedošlo k úplnému výpadku.

Další respondent Tomáš, který ukončil svou vrcholovou sportovní kariéru již před deseti lety, uvedl jako důvody odchodu do sportovního důchodu věk a bolest zad, *„ale záda mě spíš jen utvrdily, že už nejsem nejmladší, mně už bylo 38 let.“* Hlavním důvodem ukončení kariéry tak byl věk a zdravotní obtíže se zády jen urychlily rozhodování. Z počátku byl velmi smutný, ale velmi rychle si na život po kariéře zvykl, jelikož po ukončení kariéry *„má pořád vztah obecně ke sportu dobrý, fotbal chodí hrát rekreačně, dívám se na něj pasivně a mám čas i na jiné věci.“*

Dále se hovořilo o tom, jak Tomáš navázal v profesním životě po sportovní kariéře. Z rozhovoru bylo zjištěno, že své vydělané peníze z fotbalu s manželkou investovali do různých aktiv, jako jsou akcie, nemovitosti a další. *„Investovali jsem a nyní nám to dělá pasivní příjem, ze kterého žijeme.“* Tomáš to s odstupem času zhodnotil jako velmi moudrý krok. A neumí si představit, že by měl chodit každý den do práce. Souhlasil s poznámkou, že finanční nezávislost je velmi výjimečná. Dále pak z rozhovoru vyplynulo, že je ještě zaměstnaný ve fotbalovém klubu, kde dříve s týmem vyhrál titul. Nabídku toho zaměstnání přijal z důvodu: *„Ta práce mě udržuje ve fotbalovém prostředí a je časově velmi nenáročná, vlastně si to řídím já, jak se mi zachce.“* Dále Tomáš dodal, že se jedná o skauting fotbalových talentů, takže se jezdí dívat na fotbalová utkání a vybírá mladé talentované hráče pro svůj bývalý fotbalový klub.

Odpovědi respondentů na toto téma byly velmi různé. V čem se však všichni respondenti shodovali, byl důvod ukončení sportovní kariéry kvůli vyššímu věku, ale nebyl to jediný důvod, jelikož všichni respondenti uvedli minimálně jeden další důvod, proč skončili.

I v případě finanční zajištěnosti byly odpovědi velmi různé. Respondent Tomáš dokonce odpověděl, že je finančně nezávislý, a naopak respondent Dominik tuto otázku moc neřešil.

Tabulka 2

Stručné shrnutí kategorie 5.1

Respondent	Fáze sportovní kariéry	Důvod ukončení	Otázka nové práce/finanční nezávislost
David	Bude ukončovat	Ztráta motivace, rodina, zdravotní obtíže, věk	Ještě neřeší / ne
Petr	Ukončená nedávno	Věk, vypršení smlouvy, nová práce, odmítání se stěhovat jinam	Řešil při kariéře – realitní makléř / ne
Tomáš	Ukončená delší dobu	Věk, zdravotní obtíže,	Řešil při kariéře – pasivní příjem – investice/ ano

5.2 Opuštění sportovního kolektivu

V další části respondenti hovořili o tom, jak prožívali opuštění fotbalového kolektivu. K takovému opuštění během kariéry může dojít hned několikrát, a to změnou klubu prostřednictvím hostování nebo přestupu z jednoho klubu do druhého. Nicméně po ukončení sportovní kariéry takové opuštění může být definitivní a sportovec tak natrvalo odchází ze specifického sociálního prostředí, na které byl od dětského věku zvyklý.

David, který teprve plánuje svou kariéru ukončit hovořil o tom, že ve fotbale velmi záleží na kolektivu ze všeho nejvíce, a až poté se prý mohou harmonizovat další věci, jako fotbalové dovednosti jednotlivců. „*Fotbal je dost o tom, jakou tu kabinu máš. Všude, kde jsem hrál jsme byli vždycky skvělá parta a i teď, když teda беру jenom kabinu, ne vedení. Pro ně jsou hráči většinou jen zboží.*“ David zde opět zmínil vedení ve smyslu, že hráči pro ně znamenají pouze peníze. Dále pak hovořil o tom, že ho kvůli fotbalovému kolektivu mrzí, že ho již fotbal moc nebaví. Dále v rozhovoru uvedl, že mu sportovní kolektiv bude chybět, jelikož si k němu

vybudoval pozitivní vztah. „V podstatě každý den jsem se potkával s kluky v kabině a dost jsme toho spolu prožili, to si k nim člověk vybuduje určitý vztah.“

Prostřednictvím zúčastněného pozorování si bylo možné všimnout, že David s týmem dost žije. V kolektivu je oblíbený a respektovaný, nejen díky jeho zkušenostem, ale hlavně kvůli jeho přátelskému chování, povzbuzování týmu a předávání cenných rad mladším spoluhráčům.¹

Petrovi sportovní kolektiv vůbec nechybí, dokonce prožíval opuštění sportovního kolektivu velmi kladně, dokonce i řekl: „Já už se na tu změnu celkem těšil.“ K tomu dodal, že byl velmi časově vytížený, jelikož ke konci kariéry, jak si sehnal práci a k tomu hrál fotbal, neměl moc volného času, což se po jejím ukončení změnilo. Nyní mu to takto vyhovuje a tvrdí: „Konečně zase trochu žiji, práce mě sice hodně baví, ale pořád je to jen práce.“ Také se v rozhovoru zmínil, že větší množství volného času může využívat k trávení více času s rodinou, přáteli či sportovními aktivitami.

Jak si bylo možné všimnout, tak Tomáš se každý týden schází s přáteli na vesnici a hrají rekreačně fotbal, a poté mají v kabině občerstvení. Tato forma fotbalu je sice jiná než na vrcholové úrovni, ale údajně i příjemnější a celkově mu to takto vyhovuje. Díky tomu se Tomáš necítí tak, že by sportovní kolektiv definitivně opustil. „Už bych se do toho režimu, kdy bych zase měl být každý den se spoluhráči v kontaktu, nevracel.“ Tomáš dodal.

Tabulka 3

Stručné shrnutí kategorie 5.2.

Respondent	Fáze sportovní kariéry	Opuštění sportovního kolektivu
David	Bude ukončovat	Kolektiv mu bude chybět
Petr	Ukončená nedávno	Nechybí, těšil se na změnu
Tomáš	Ukončená delší dobu	Říká, že kolektiv neopustil

5.3 Vnímání sportovce okolím

Vrcholový sportovec se během své sportovní kariéry dostává do povědomí lidí a stává se tak známým. Po ukončení kariéry se však tato sláva může snížit či úplně vymizet.

¹ Pozorováno v rámci "A" a "B" týmu jednoho sportovního klubu

Respondenti byli dotázáni, jakým způsobem se změnilo vnímání okolí. Okolím je myšleno veškeré sociální prostředí, na které sportovec během své sportovní kariéry působil, a to ve srovnání s životem po sportovní kariéře. Ať už je to rodina, se kterou je sportovec v nejbližším kontaktu, přátelé nebo například fanoušci.

Zúčastněným pozorováním bylo možné vypořádat, že i deset let po ukončení kariéry je Tomáš u lidí stále oblíbený, jelikož když zavítal na fotbalový turnaj mládeže, tak se tam s ním chtěla vyfotit spousta lidí. Podle Tomáše však byla v době největších úspěchů jeho sláva ještě daleko větší, avšak tento pokles slávy mu nevadí, naopak je rád i kvůli jeho manželce a dětem. *„Když jsme s týmem vyhráli titul, tak nás lidé málem umačkali radostí.“* Nyní už je to dle Tomáše mírnější a fotky či podpisy rozdává daleko méně. *„Jsem rád, že to takto odeznělo, aspoň máme na starý kolena trochu soukromí.“* Odpověděl a usmál se. Bylo možné zjistit, že Tomáš je svým bývalým klubem prohlášen za klubovou legendu a účastní se různých událostí spojených s tímto klubem.

Na otázku, zdali Tomášovi lidé vyhrožovali, odpověděl, že ano, a to přes SMS a na stadioně.

Poté v rozhovoru padla otázka, jak byl vnímán rodinou po kariéře. *„Byli na mě hodní, hlavně musím říct, že mě celou dobu podporovali a ani po kariéře tomu není jinak, za což jim moc děkuji“.* Poté pyšně doplnil: *„Už jsme jen dva chlapi, kteří zůstali se svými ženami od doby mistrovského titulu, ostatní se rozešli.“*

Tomáš byl dále dotázán, zdali se nějakým způsobem změnil přístup jeho přátel k němu samotnému, v době, kdy už není aktivní vrcholový sportovec. *„Bylo spoustu lidí, kteří si hráli na velké kamarády, ale chtěli mě jen využít. Ale to bylo jak během kariéry, tak i po ní.“* Avšak zmínil se i o tom, že má mnoho přátel, se kterými je stále v kontaktu. *„Člověk za svou kariéru potká mnoho lidí, a když ještě k tomu přechází mezi kluby, tak je jich o to více.“* Ze zúčastněného pozorování šlo vypořádat, že Tomáš je neustále mezi svými přáteli respektován za to, co ve fotbale dokázal a například při nedělním fotbale, s ním chtěl být každý v týmu, na druhou stranu si však ze sebe navzájem umí udělat i legraci a celkově nálada zde byla uvolněná a bezstarostná.

Petr, který hrál druhou nejvyšší českou fotbalovou ligu, k otázce, jak jej vnímali fanoušci, uvedl: *„Aby mě na ulici zastavovali lidé a chtěli se třeba vyfotit, to se stávalo jen minimálně. Občas mi třeba někdo napsal, jestli mu nevěnuji kopačky, dres nebo tak. Ale teď už mi nikdo o nic nepíše.“* Na otázku, zdali si myslí, že byl vnímán jako známý fotbalista, odpověděl: *„Určitě ne.“* Petr se necítil ani necítí být slavným.

Co se týče jeho rodiny, tak rodiče měli k jeho fotbalu neutrální postoj. Jeho bývalá žena ho však měla podle jeho slov velmi negativní, i z důvodu neustálých manželských hádek, které vyústili až v rozvod. *„Jako nebylo to jen kvůli fotbalu, ale asi tomu dost přispěl.“* Děti Petrovu

kariéru ještě nevnímají kvůli nízkému věku a nová přítelkyně ho podporuje. *„Jsem za svou přítelkyni velmi rád, moc mi pomohla psychicky, ale i třeba tím, že jen byla vedle mě, také mi byla nápomocna ve výchově dětí.“*

Z pozorování bylo možné zjistit, že si Petr musel své děti vodit i na trénink, jelikož se o ně neměl kdo starat, tak se v době tréninku starala masérka týmu, nebylo patrné, že by to někdo z hráčů vnímal negativně.

Na otázku, zdali mu někdo někdy za dobu aktivní sportovní kariéry vyhrožoval, uvedl: *„Ano, na stadionu při zápase se to někdy děje.“*

David, hrající nejvyšší první ligu, na otázku, jak ho vnímá okolí, uvedl: *„Dost lidí, včetně ženy, mi poprvé, když mě viděli, řeklo, že jsem na ně působil hodně namyšleně“* Byl dotázán, proč si myslí, že tomu tak je. *„Prý se tak tvářím a někdy odpovídám jako blb.“* David se usmál a dále v rozhovoru mu byla položena otázka, jak jej vnímají fanoušci. Na niž odpověděl *„Na různých akcích pro fanoušky, jako jsou autogramiády nebo třeba charitativní akce, tak se se mnou chtějí fotit nebo něco třeba podepsat. Takže asi dobře.“* David tento zájem připisuje medializaci sportu. *„Jsme vidět v televizi, na internetu, na sítích, a samozřejmě na stadionech.“* Je toho názoru, že až přestane hrát fotbal, tak i zájem od lidí klesne z důvodu menšího výskytu v médiích. K čemuž dodal, že mu tato ztráta přízně tak úplně chybět nebude, ale přiznává, že ho potěší, když například se s ním chce někdo vyfotit.

Slavnější by už být ale nechtěl. Z důvodu, jelikož existují i lidé, kteří sportovcovi dokážou velmi hanlivě nadávat, vyhrožovat či dokonce v krajních případech mu ublížit. *„Má to i své stinné stránky, lidé dokážou hnusně nadávat, být zlí a agresivní, a když se jim něco nelíbí, tak dělají i pěkná zvěrstva. Několikrát mi psali i na sociální sítě výhrůžky. A kdyby jen mně, ale byly cílené i na mou rodinu. A to třeba jen skrz, prohraný zápas nebo například neproměněnou penaltu, protože měli vsazeno. Z tohoto důvodu dodává, že jeho žena by byla radši, kdyby ten fotbal nehrál.“*

S výhrůžkami od lidí se setkali všichni tři respondenti. Avšak jsou rozdíly v rozsahu závažnosti. Největšího rozsahu dostával výhrůžky respondent David, a to přes sociální sítě. Poté Tomáš, ale ten na sociálních sítích aktivní není, a tak to bylo většinou přes SMS, u Petra k tomu docházelo pouze na stadionu při zápase. Při zápase tomu tak bylo u všech respondentů.

Lze zde hledat souvislost s popularitou respondenta a zdali využívá sociální sítě, jelikož je to velmi snadný způsob. Všichni respondenti se shodli, že k tomu docházelo většinou po prohraném zápase nebo nějaké individuální chybě a hlavním důvodem byly sázky.

Respondenti by už slavnější být nechtěli, jejich prioritou je mít spíše klid.

Tabulka 4

Stručné shrnutí kategorie 5.3

Respondent	Fáze sportovní kariéry	Vnímání okolí při kariéře	Vnímání okolí po kariéře
David	Bude ukončovat	Známý, namyšlený fotbalista, vyhrožování – stadion, soc. síť	Ještě neukončil sportovní kariéru
Petr	Ukončená nedávno	Nebyl moc známý, vyhrožování – stadion	Není známý
Tomáš	Ukončená delší dobu	Byl velmi známý, respektovaný, vyhrožování – stadion, SMS	Vnímán jako legenda klubu, respektovaný

5.4 Sociální adaptace

V této části byla s respondenty probírána otázka, zdali se respondenti s vědomím, že jednou jejich sportovní kariéra skončí, připravovali na tento konec například začleňováním do jiného kolektivu (nové zaměstnání). Jak tento proces prožívali nebo například jakou roli při adaptaci na konec sportovní kariéry hrály fotbalové kluby.

Petr se zmínil, již v předešlé kategorii o tom, že ho jeho nová přítelkyně ve všem podporuje a pomohla mu tak i s adaptací na ukončení kariéry. *„Hlavně psychicky, ale i třeba tím, že se mnou prostě jen byla, a také mi pomohla s hlídáním a výchovou dětí, když jsem musel jít do práce.“* Petr také hovořil o tom, že ještě před ukončením své sportovní kariéry začal pracovat v oboru realit. A na otázku, jak mu nová práce pomohla s adaptací na život po sportovní kariéře, odpověděl: *„Končil jsem s klidem a bez nervů. Petra jeho nová práce naplňuje, a proto ho ani tak nemrzelo sportovní kariéru ukončovat. Vděčí za to kamarádovi, který ho k tomu dovedl. „Kdybych tu práci neměl, tak bych musel něco shánět až po kariéře, a to by bylo daleko horší, bych byl v časovém presu a musel bych třeba vzít práci, která by mě ani nemusela vůbec bavit.“* Petr v práci potkal nový kolektiv lidí, což mu, podle něj, přineslo do jeho stereotypního života nový impulz. *V práci jsou super lidi a hodně mi pomohli se přeorientovat z fotbalu do realit. Baví mě to tam.*

Co se týče Davida, tak ten se, podle jeho slov, začal více věnovat své rodině, se kterou bude po ukončení sportovní kariéry mnohem více, než tomu bylo doposud. Větší kontakt s rodinou má prý pozitivní vliv i na něho samotného. *„více času bych chtěl věnovat*

manželce

a svým dětem, to mě naplňuje.“ Volný čas chce využít také na hledání nové práce.

Tomáš, stejně jako David, se během své sportovní kariéry nemohl věnovat své rodině naplno, jelikož měl angažmá v zahraničí. V poslední fázi své kariéry, když už hrál opět v týmu z České republiky, se tak snažil trávit, více času s rodinou. *“Rodina totiž žila v Česku a za mnou létala tak jednou za dva měsíce na týden. Pokaždé, když za mnou žena s dětma přiletěla, tak děti byly úplně jiné, vyrostlejší, vyspělejší. Ten čas se už sice nedá vrátit, ale po návratu do Česka jsem se jim to snažil aspoň trochu vynahradiť, než vyrostly a opět jsem se s nimi mohl více sblížit, což bylo fajn.“*

Dále bylo probíráno téma zaměřené na pomoc klubu při ukončování kariéry, zdali se klub nějakým způsobem podílí a pomáhá sportovcovi s přechodem do sportovního důchodu.

David bude již kariéru ukončovat, ale za celou dobu žádnou pomoc ze strany klubu nezaznamenal. Podle něj klub dokáže hráče sportovně vychovat, nicméně jsou od něho očekávané dobré výkony, aby ho pak klub mohl výhodně prodat. *„Jak už jsi starej, tak tě nikdo moc neřeší, možná ti udělají nějakou pěknou rozlučku, a to je tak všechno.“*

Petr taktéž odpověděl, že se o něj v klubu nikdo v tomto ohledu nestaral, ale byl by pro, kdyby se kluby starat začaly *„Mohlo by to pomoci sportovcům, kteří jinak končí v depresích nebo ještě hůř.“* Doplnil, že je rád za to, když mu jeho kamarád pomohl s prací.

Tomáš ke stejnému tématu, zdali se jeho klub o něj zajímal v průběhu ukončování jeho vrcholové sportovní kariéry, odpověděl. *„Klub, ve kterém jsem končil nic takového nedělal, ale jak jsem hrál v zahraničí, tak tam mi vyplatili jakousi formu jednorázového důchodu za dobu, kterou jsem tam strávil. A jinak tady v Česku jsem měl možnost být zaměstnán klubem, se kterým jsem vyhrál titul.“*

Co se týče dosaženého vzdělání, tak respondenti odpovídali takto:

David: „Kvůli fotbalu jsem nedodělal střední.“

Petr: „Mám maturitu.“

Tomáš: „Jsem vyučený obráběč kovu.“

Tabulka 5

Stručné shrnutí kategorie 5.4

Respondent	Fáze sportovní kariéry	Sociální adaptace na konec sportovní kariéry	Podpora klubu při ukončování kariéry	Vzdělání
------------	------------------------	--	--------------------------------------	----------

David	Bude ukončovat	Rodina	Žádná pomoc	Základní
Petr	Ukončená nedávno	Přítelkyně a děti, nová práce a pracovní kolektiv,	Žádná pomoc	Maturita
Tomáš	Ukončená delší dobu	Rodina, Navazování a udržování přátelských vztahů	V zahraničí finanční pomoc, V Česku nabídka zaměstnání v klubu	Výuční list

5.5 Socializační problémy

S ukončením kariéry může být spojeno mnoho problémů. Tahle část se zabývá problémy se začleňováním se do společnosti spojené s ukončením sportovní kariéry. Respondenti byli dotázáni, zdali se u nich nějaké problémy vyskytly, popřípadě jaké.

Tomáš na to odpověděl, že sociální problémy se u něj neobjevily, naopak je prý sociálně více aktivní. *„Co jsem skončil s aktivním sportem, tak mám ten život společensky pestřejší spíš, než že bych měl mít problémy.“* Tomáš byl dotázán, čím to podle něj může být. *„Mám rodinu, spoustu přátel z fotbalu i mimo fotbal, spoustu koníčků a nemusím tolik dodržovat životosprávu. Stále je co dělat.“* Ovšem přiznává, že v době bezprostředně po ukončení kariéry se hodně nudil, prožíval zklamání a byl méně společensky aktivní, jelikož měl mnoho volného času. *„Jako jo úplně ze začátku jsem se nudil, a byl jsem hodně takový zklamaný, protože jsem měl strašně moc volného času a neuměl jsem ho využít, ani mezi lidmi se mi moc nechtělo, ale to trvalo jen chvíli.“* To, že má Tomáš mnoho volného času, bylo možné vypožorovat i v poslední době, jelikož byl společně s rodinou několikrát na pár týdnů karavanem u moře. Dále také na otázku, zdali měl strach z přechodu do sportovního důchodu uvedl, že díky finanční nezávislosti, byl celkem v pohodě, *„až teda pak krátce po ukončení jsem měl to zmiňované zklamání a nudu, ale strach ne.“*

Petr na toto téma odpovídal, tak že sice měl nějaké problémy, ale ty nesouvisely s ukončením sportovní kariéry, ale skrz rozvod. *„S nikým jsem se nechtěl bavit a uzavíral jsem se do sebe. Poté zmínil časovou náročnost, projevující se omezeným společenským životem. Pak taky jsem neměl moc času kombinovat společenský život s fotbalem a prací. Jinak po kariéře jsem asi žádný problém spojený s ukončením nepocítoval.“* Petr byl dále dotázán kvůli čemu si myslí, že přechod do sportovního důchodu zvládl bez socializačních problémů a odpověděl: *„Myslím,*

že je to kvůli té práci.“ Na kterou se adaptoval již při kariéře a nemusel si tak pokládat otázku – co budu dělat po kariéře. U Petra se sice nevykly socializační problémy po ukončení sportovní kariéry, ale vyskytly se při profesní adaptaci, a to v podobě horší socializace v kolektivu. *Možná ale mě napadá a nevím, ale hůř se mi jako by pronikalo do jejich kolektivu a ze začátku jsem se cítil hodně nesvůj a měl jsem problém se s nimi sblížit.* Na další otázku, jak přesně to zpestření myslí, odpověděl: *„Je to zas úplně jiná nátura lidí, s jinými životními cíli. Taky se chovají docela jinak než kluci v kabině.“* Nyní Petr vypadal velmi spokojeně a žádné známky problémů spojené s ukončováním kariéry nebylo možné zaznamenat.

David, jelikož ještě svou vrcholovou kariéru neukončil, byl dotázán, zdali již nyní nemá nějaký socializační problém spojený s kariérou. Na to odpověděl: *„Radši se držím dál od některých fanoušků, oni se umí chovat dost agresivně. Stačilo mi, jak nám s ženou psali, že nám ublíží a podobně. Takže radši takové skupinky obcházím velkým obloukem.“* Dále byl dotázán,

jak si myslí, že zvládne přechod do života po kariéře. David odpověděl, že se přechodu bojí, jelikož do teď hrál jen fotbal a tvrdí, že profesní život je úplně něco odlišného, takže má obavy, zdali to bude zvládat. *„Mám z toho respekt. Jsem do teď hrál jen fotbal, chodit do práce je úplně něco jiného.“*

Tabulka 6

Stručné shrnutí kategorie 5.5

Respondent	Fáze sportovní kariéry	Socializační problémy
David	Bude ukončovat	Strach z přechodu do profesního života, drží si odstup od nepřizpůsobivých fanoušků
Petr	Ukončená nedávno	Ještě při kariéře horší navazování přátelství a adaptace na jiný kolektiv
Tomáš	Ukončená delší dobu	Ze začátku nuda a zklamání a poté už žádné

5.6 Sociální život

V této kategorii je probírán společenský život respondentů po ukončení kariéry.

Tomáš krátce po ukončení sportovní kariéry prožíval smutek a nudu. „Úplně ze začátku jsem se nudil, měl jsem strašně moc volného času a neuměl jsem ho využít.“ Ovšem jakmile se postupně na tuto změnu adaptoval, tak to množství volného času začal věnovat činnostem, které prý při sportovní kariéře dělat nemohl. „Člověk si vlastně uvědomí, jak moc je sportem svazován, musí si hlídat životosprávu a jiné věci, že vlastně nemůže, ani nemá moc času na nic jiného. Jen fotbal a fotbal, jako neříkám to ve zlém. Jen je to takové vystřízlivění.“ Tomáš má po ukončení sportovní kariéry velmi pestrý sociální život a dělá věci, co přes kariéru dělat nemohl. Také si ale uvědomuje, že je dělá díky pasivnímu příjmu, který se mu podařilo vytvořit za pomoci fotbalu. Lze vyjmenovat některé činnosti, kterým se nyní věnuje. Například si pořídil karavan, se kterým s rodinou cestuje různě po Česku, ale i po celé Evropě. Také má dítě v předškolním věku, kterému nyní může věnovat mnoho času. Jezdí s kamarády na kolo, na vodu. Nedávno byl také s přáteli a rodinou v Austrálii. S přáteli chodí hrát fotbal a jeho náplní práce je hledání fotbalových talentů, kde zase dochází k interakci s mladými fotbalisty, ale i rodiči, trenéry a ostatními lidmi kolem fotbalu. „Je jich hodně, já vlastně pořád něco mám, ale jsou to činnosti, které mě naplňují, a které chci dělat, takže si to užívám.“

Petr se ve svém sociálním životě po sportovní kariéře věnuje svým dětem, přítelkyni a psovi. Také pracuje v oboru realit, kde dochází k významné společenské interakci jak s kolegy, tak hlavně i s novými a stávajícími klienty. Petrova práce vyžaduje velmi dobrou sociální dovednost.

David ještě svou vrcholovou kariéru neukončil. Nyní jeho sociální život spočívá hlavně ve sportovním kolektivu a rodině.

Tabulka 7

Stručné shrnutí kategorie 5.6

Respondent	Fáze sportovní kariéry	Sociální život po sportovní kariéře
David	Bude ukončovat	Zatím stále aktivní kariéra, sportovní kolektiv a rodina
Petr	Ukončená nedávno	Rodina a pracovní kolektiv + klienti
Tomáš	Ukončená delší dobu	Velmi pestrý – rodina, přátelé, cestování, skauting

6 DISKUSE

Ukončení vrcholové/profesionální sportovní kariéry je nedílnou součástí kariéry sportovce. Pro mnoho sportovců je to velmi nepříjemný okamžik (Wylleman et al., 2004), to potvrdil i tento výzkum, jelikož respondenti hovořili o různých problémech, které je ve vztahu k ukončování kariéry potkaly. Zmiňovali strach z přechodu do sportovního důchodu, horší navazování přátelství a přizpůsobení se kolektivu nebo nudu a zklamání související s velkým množstvím volného času. To se slučuje i s tím, jak bylo již dříve zjištěno, že sportovec orientovaný pouze na sport, může mít časem socializační problémy jako je životní zklamání, problém s navazováním sociálních a osobních kontaktů, pochybnosti a další (Sekot, 2008). Například se ukázalo, že jeden z respondentů měl problém s navazováním sociálních vztahů a začleněním se do nového pracovního kolektivu, tyto problémy se však vyskytly v adaptačním procesu při kariéře, následný přechod do sportovního důchodu pak byl o to méně náročný. Další respondent prožíval krátkodobé zklamání a nudu spojenou s velkým množstvím volného času, což mohlo být nejprve vnímáno negativně, avšak nakonec se ukázalo, že velké množství volného času je pro něj naopak výhodou, jelikož si může plánovat činnosti tak, jak chce on sám. Mimochodem tento výsledek výzkumu je v rozporu s výsledky Řičánkové (2018), jelikož podle jejího výzkumu měli respondenti dokonce méně volného času než při sportovní kariéře. Respondent, který se zatím neadaptoval na život po kariéře a snažil se tuto přípravu co nejvíce oddalovat, se s těmito problémy může v budoucnu potýkat, respektive již potvrdil, že má velké obavy z tohoto přechodu do sportovního důchodu, což pravděpodobně spolu souvisí. Respondent oddaluje adaptaci na život po sportovní kariéře, jelikož má obavy a strach, jenže tyto obavy a strach způsobuje to, že neví, co bude po kariéře dělat, možná si i uvědomuje svou nízkou úroveň vzdělání, a není na to připravený. Tento respondent se tak podle všeho ocitá v začarovaném kruhu.

Stejně jako v pracích autorů Vybíralové (2017) a Kadlčíka (2008), je i v tomto výzkumu patrné, že velmi významným faktorem při přechodu do sportovního důchodu bylo rodinné zázemí, které hrálo zásadní roli, jak v adaptaci na konec vrcholové/profesionální kariéry, tak i v adaptaci na život po kariéře. U všech respondentů byla rodina důležitým prvkem ve vzájemné socializaci. Respondenti se v poslední fázi sportovní kariéry snažili více věnovat svým dětem a manželkám nebo přítelkyni, a naopak jim se to vracelo v podobě významné sociální a psychické podpory, která jim pomáhala s ukončováním a adaptací na život po kariéře. Tohle tvrzení podporují Gordon a Lavallee (2011), kteří říkají, že sociální podpora pomáhá minimalizovat negativní důsledky, umožnit pozitivnější zážitky a pomoci tak s rozkvětem života po sportovní

kariéře. Podle Murphyho je sociální podpora dokonce základní prvek k optimální adaptaci (1995).

Opuštění sportovního prostředí za více rodinného, přátelského a pracovního v důsledku ukončení kariéry sportovce se v tomto výzkumu u respondentů, kteří již ukončili kariéru jevila pozitivně, což je v souladu s tvrzením autora Coakleyho (1983), který tvrdí, že velká část sportovců ukončení sportovní kariéry vítá, jelikož se mohou věnovat jiným věcem. Zde je však nutné podotknout, že velmi záleží, jakým způsobem je sportovní kariéra ukončena. Podle tvrzení Taylor a Ogilvie (1994) sportovec opouští svou sportovní kariéru buď nuceně, nebo dobrovolně, to souvisí s tím, jakým způsobem sportovec prožívá svůj odchod do sportovního důchodu. Respondenti, dle výzkumu v této práci, ukončovali nebo budou ukončovat kariéru z různých důvodů. Každý z respondentů však uvedl minimálně dva důvody, což koresponduje s výsledky studie Wylleman, Lavallee, a Alfermann (1999), které předpokládají více souběžných důvodů při ukončování sportovní kariéry. U všech respondentů se vyskytoval věk, což potvrzuje studie Taylor a Ogilvie (1994), že věk je nejčastější důvod ukončení sportovní kariéry a podle Kadlčíka (2008) je to důvod nedobrovolný, jelikož se u sportovce projevuje nedobrovolný pokles výkonnosti zapříčiněný narůstajícím věkem. Avšak je známé, že člověk stárne a lze se tak na tento kariérní odchod připravit lépe než například na odchod kvůli zranění. Ve výzkumu respondenti uvedly i zdravotní obtíže, avšak ty byly spojené právě s věkem a zafungovaly zde spíše jen jako akcelerátor rozhodování. Dalšími důvody byly ztráta motivace kvůli neshodám s vedením klubu, vypršení smlouvy, nová práce či odmítání se přizpůsobovat novému týmu a změně prostředí.

Pohodovější prožívání přechodu do sportovního důchodu bylo spojeno mimo jiné s finanční jistotou. Respondent, který v průběhu kariéry své vydělané peníze investoval, měl snadnější přechod do života po kariéře, navíc nyní nemusí chodit do práce a ani jeho manželka. Mohou si tak spolu užívat života. Tento respondent tak nemusel prožívat žádný strach či deprese například z toho, že jednou jeho kariéra skončí a on nebude vědět, jak uživit rodinu. Finanční nezávislost je i podle Taylor a Ogilvie (1994) velmi pozitivní prvek při adaptačním procesu. Hladší průběh v přechodu měl i respondent, který začal pracovat již v průběhu sportovní kariéry a nemusel tak po kariéře začínat od nuly. Respondent, který svou kariéru ještě neukončil, nicméně je už na jejím samotném konci, se z ekonomického hlediska na konec kariéry zatím připravil pouze naspoření sumy peněz, která mu a vydrží po omezeně krátkou dobu.

Výzkumu se zúčastnily respondenti v různé fázi života, a tedy i sportovní kariéry, respektive sportovního důchodu. Z různé části země, jiným vzděláním, finanční situací, rodinným zázemím, a dalšími mnoha faktory, ve kterých se respondenti lišili a jakákoliv změna respondenta by opět mohla zcela změnit vstupní parametry výzkumu, a tedy i výsledky. Proto

tento výzkum nelze zobecňovat, to ani není úkolem tohoto kvalitativního výzkumu. Spíše jde o přiblížení této problematiky mezi vrcholové/profesionální sportovce, ale i například sportovní kluby.

Jelikož výzkum odhalil, že kluby z Česka, kde respondenti dříve hráli, se na pomoci při adaptaci na ukončení kariéry a následný život po kariéře nepodíleli vůbec anebo jen minimálně, a to až po ukončení kariéry, což souhlasí s tvrzením Taylor a Lavallee (2010), že se všichni zajímají o maximalizaci sportovních výsledků, ale sportovcův odchod již nikdo neřeší. Když už se podíleli, tak to bylo nabídnutím pracovní pozice v klubu, a to u respondenta, který měl kariéru již ukončenou, a navíc je považován za legendu klubu. Takže je zde otázkou, zdali to vůbec lze brát jako formu pomoci od sportovního klubu, jelikož tento respondent se musel adaptovat na konec kariéry sám a jeví se tak, že to zvládl. Spíš by se to dalo brát jako děkované gesto za to, co pro klub dokázal. Další respondent by však určitě takovou pomoc potřeboval, jelikož ho přechod do sportovního důchodu teprve čeká, ale nepřipravuje se, a přitom má jen základní vzdělání, a navíc má z tohoto přechodu velký strach. Proto by bylo dobré, kdyby se kluby začaly více zapojovat i mimo sportovní sféru do rozvoje sekundární kariérní dráhy sportovců. Ti by pak mohli mít snadnější přesun do profesního života. Ale jak bylo řečeno, jelikož nelze zobecňovat, tak je možné, že se tato pomoc v jiných sportovních klubech děje.

7 ZÁVĚRY

Bakalářská práce se zabývá koncem vrcholové sportovní kariéry ze sociologického pohledu u vrcholových/profesionálních sportovců. Cílem bylo zjistit a popsat u vybraných vrcholových/profesionálních sportovců – fotbalistů, jak se adaptovali na konec své sportovní kariéry, včetně přípravy na samotný konec a na život po sportovní kariéře, a to zejména ze sociologického pohledu. Celkem byla stanovena jedna hlavní a šest vedlejších výzkumných otázek pomocí nichž došlo k naplnění hlavního cíle bakalářské práce.

K nalezení odpovědí na tyto otázky bylo využito kvalitativního výzkumu formou polostrukturovaných rozhovorů a doplněno zúčastněným pozorováním.

Hlavní výzkumná otázka zkoumala, jak vybraní vrcholoví/profesionální sportovci – fotbalisté vnímají a prožívají období konce své sportovní kariéry a následnou adaptaci na život po aktivní kariéře. K zodpovězení na tuto hlavní výzkumnou otázku byly nejprve stanoveny a zodpovězeny vedlejší výzkumné otázky.

První vedlejší výzkumná otázka zjišťovala, z jakého důvodu respondenti ukončili svou vrcholovou/profesionální sportovní kariéru a jak navázali v profesní kariéře. Co se týče první části výzkumné otázky, tak všichni respondenti uvedli více než jeden důvod, kdy věk se objevil ve všech případech buď jako hlavní nebo vedlejší důvod společně s dalšími důvody, jako byly zdravotní obtíže, ztráta motivace nebo vypršení smlouvy. Druhá část této výzkumné otázky zkoumala návaznost na sportovní kariéru v profesním životě, zde respondenti odpovídali velmi různě. Tomáš žije z pasivního příjmu díky investicím peněz, které při kariéře vydělal a investoval. Petr si již během kariéry našel přes kamaráda novou práci v oboru realit a David, jediný z trojce respondentů stále aktivní vrcholový sportovec tuto otázku zatím neřešil, i přesto, že se sportovní kariérou bude zanedlouho končit.

Druhou vedlejší výzkumnou otázkou bylo, jak vybraní sportovci prožívali opuštění sportovního kolektivu po ukončení vrcholové/profesionální sportovní kariéry. I v tomto případě se jednotlivé odpovědi lišili. K definitivnímu opuštění mělo dojít u Tomáše a Petra, avšak podle Tomáše sportovní kolektiv ještě neopustil, ale jen změnil za jiný. Petr tento kolektiv opustil a na změnu se těšil. David ještě kolektiv neopustil, ale bude mu chybět.

Třetí vedlejší výzkumnou otázkou bylo zkoumáno, jak se změnilo vnímání vybraných sportovců okolím před a po ukončení kariéry. S rozdílně dosaženou úrovní byli i sportovci různě slavní. U veřejností nejznámějšího respondenta Tomáše došlo po ukončení sportovní kariéry k poklesu slávy, stále ho ale lidé poznávají a je považován za klubovou legendu. Změnu ve vnímání jeho samotného rodinou nezaznamenal. Přátel má více, ale v minulosti se našli lidé, kteří ho chtěli jen zneužít. Respondent Petr, který hrál maximálně druhou nejvyšší českou ligu

byl z respondentů nejméně známý a dnes ho již nikdo z fotbalového prostředí o nic neřádá. Postoj jeho rodiny k fotbalu byl neutrální až negativní a až s novou partnerkou se ke konci kariéry změnil na pozitivní. Po kariéře je tak Petr vnímán daleko lépe, zásluhou jeho partnerky. David ještě neukončil kariéru. Ve fotbalovém prostředí je poměrně známý, a to zásluhou, že hraje první českou ligu a její medializací. Také již společně s Tomášem zažil vyhrožování od fanoušků cílené na něj a jeho rodinu, Petr nic takového nezažil, což může být spojeno s výkonnostní úrovní následnou medializací a z toho vyplývající množství sledujících lidí.

Čtvrtá vedlejší výzkumná otázka se zaměřovala na sociální adaptaci v průběhu vrcholové/profesionální sportovní kariéry na život po sportovní kariéře. Respondentům se sociální adaptaci nejvíce pomáhala manželka či přítelkyně a děti, ale i nová práce v podobě nového kolektivu, a také dosažené vzdělání lze považovat za důležitý faktor při adaptaci na život po kariéře, jelikož souvisí s prací. Naopak však sportovní kluby se do této podpory při adaptaci vůbec nezapojovali anebo jen minimálně. S výjimkou zahraničního fotbalového klubu, ve kterém respondent Tomáš dostal jakousi formu finančního jednorázového důchodu.

Pátá vedlejší výzkumná otázka zkoumala, zdali měli vybraní sportovci nějaké socializační problémy po ukončení vrcholové/profesionální sportovní kariéry, a popřípadě jaké. Respondent Tomáš prožíval krátce po ukončení nudu a zklamání, to bylo zapříčiněno velkým množstvím nevyužitého volného času. Petr prožíval problémy v poslední fázi sportovní kariéry s navazováním kontaktů a s adaptací na nový pracovní kolektiv, kvůli, do té doby jednostranné orientaci pouze na fotbal a David prožíval strach z přechodu do profesního života, jelikož se nevěnoval adaptaci na život po sportovní kariéře a strach z některých charakteristických skupin fanoušků z důvodu výhružných zpráv.

Šestá vedlejší výzkumnou otázkou bylo, jaký mají vybraní sportovci sociální život po ukončení vrcholové/profesionální kariéry. Sociální život respondentů, kteří již ukončili sportovní kariéru byl velmi pestrý a spokojený. Respondentům tento spokojený sociální život zajistilo trávení více času s rodinou a přáteli, ale také finanční nezávislost nebo nová práce a pracovní kolektiv. A hlavně včasná adaptace na život po sportovní kariéře.

Hlavní výzkumná otázka tedy zkoumala, jak vybraní vrcholoví sportovci – fotbalisté vnímají a prožívají období konce své vrcholové/profesionální sportovní kariéry a následnou adaptaci na život po aktivní kariéře. Ze zjištěných informací je možné vyvodit, že respondenti měli rozdílné postoje a velmi záleželo na uvědomění si, že sportovní kariéra netrvá věčně a také na délce a odhodlání se věnovat adaptačnímu procesu. Důkladnější příprava byla důležitým faktorem při adaptaci na konec vrcholové/profesionální kariéry a na život po sportovní kariéře. V této přípravě se vyskytovaly zejména tři důležité prvky, a to **rodinné zázemí, přátelé, a také**

finanční jistota v podobě finanční nezávislosti, práce nebo vzdělání. Tyto prvky se u každého respondenta vyskytovali v jiné podobě i z důvodu rozdílné adaptace na konec kariéry a život po ní, což mělo vliv na odlišné vnímání a prožívání tohoto období. U Tomáše, který byl ve všech směrech velmi dobře připraven, tak se potýkal spíše s krátkodobým smutkem a nudou z velkého množství volného času, na což se ale rychle adaptoval. Petr prožíval samotný přechod do sportovního důchodu v klidu a bez nervů, jelikož si problémy prošel již při adaptaci. Tento přechod také usnadnila nová práce a pracovní kolektiv a nová partnerka s dětmi. A David má ukončení kariéry teprve před sebou, nicméně již nyní prožívá velký strach, jelikož do teď moc adaptaci na život po kariéře neřešil.

8 SOUHRN

Každého vrcholového sportovce jednou, ať už dříve či později, potká situace, kdy bude muset svou sportovní kariéru ukončit a odejít do sportovního důchodu. Jak takový přechod zvládne závisí na mnoha faktorech. Proto je tato bakalářská práce zaměřena na problematiku ukončení vrcholové sportovní kariéry, a to zejména ze sociologického pohledu.

Cílem práce bylo zjistit a popsat u vybraných vrcholových sportovců – fotbalistů, jak se adaptovali na konec své vrcholové sportovní kariéry, včetně přípravy na samotný konec a na život po sportovní kariéře, a to zejména ze sociologického pohledu. Jako metoda sběru dat byl zvolena kvalitativní výzkum v podobě polostrukturovaných rozhovorů a zúčastněného pozorování. Do výzkumu byli vybráni celkem tři respondenti z prostředí vrcholového/profesionálního sportu. Ze získaných dat byly zpracovány výsledky práce.

Práce je segmentována na dvě části. V první části práce byla, za pomoci použití odborné literatury, formulována teoretická východiska dané problematiky. Tedy vymezení pojmů související se sportovní kariérou, jejím ukončením a životem po sportovní kariéře, a také sociologický pohled na sport. Následně v další části práce byly definovány úkoly práce, výzkumné otázky a cíl práce, včetně celé metodiky výzkumu. Dále pak byly v jednotlivých kategoriích interpretovány výsledky, které byly následně diskutovány.

V praktické části bylo využito kvalitativních metod výzkumu. Konkrétně polostrukturovaných rozhovorů a zúčastněného pozorování. Zkoumání probíhalo ve sportovním a domácím prostředí respondentů. Objektem výzkumu byli celkem tři aktivní či bývalí vrcholoví/profesionální fotbalisté, a každý se nacházel v jiné fázi života ve vztahu ke sportovní kariéře. První z nich ukončil svou sportovní kariéru již před delší dobou, druhý ji ukončil teprve nedávno a posledního respondenta ukončení sportovní kariéry teprve čeká. Všem respondentům byla zajištěna anonymita a z textu tak nelze odvodit o koho se ve skutečnosti jedná.

Výsledky ukázali, že vybraní vrcholoví/profesionální sportovci měli na konec kariéry a následný život po kariéře rozdílné postoje. S jejich postoji také souvisí míra zodpovědnosti ke své budoucnosti a množství času, který adaptaci věnovali. Od toho se odvíjelo jejich prožívání. S tím, že respondenti, kteří přípravám věnovali více času, tak zvládali přechod snadněji, ale nikoliv úplně bez problémů. V přípravě na konec kariéry a následný život po kariéře bylo možné zaznamenat nejdůležitější faktory, a to rodinné zázemí, přátelé a finanční zajištěnost.

9 SUMMARY

Every top athlete, sooner or later, will face a situation where he or she will have to end his or her sports career and retire. How such a transition handles depends on many factors. Therefore, this bachelor's thesis is focused on the issue of ending a top sports career, especially from a sociological point of view.

The aim of the work was to find out and describe in selected top athletes - footballers, how they adapted to the end of their top sports career, including preparation for the end and life after a sports career, especially from a sociological point of view. Qualitative research in the form of semi-structured interviews and participatory observation was chosen as the method of data collection. A total of three respondents from the environment of top / professional sports were selected for the research. The results of the work were processed from the obtained data.

The work is segmented into two parts. In the first part of the work, using the literature, the theoretical basis of the issue was formulated. That is, the definition of terms related to a sports career, its termination and life after a sports career, as well as a sociological view of sport. Subsequently, in the next part of the work, the tasks of the work, research questions and the goal of the work were defined, including the whole research methodology. Furthermore, the results were interpreted in individual categories, which were subsequently discussed.

In the practical part, qualitative research methods were used. Specifically, semi-structured interviews and participatory observation. The research took place in the sports and home environment of the respondents. The object of the research was a total of three active or former top / professional football players, and each was in a different phase of life in relation to his sports career. The first of them ended his sports career a long time ago, the second ended it only recently and the last respondent is still waiting for the end of his sports career. All respondents were guaranteed anonymity and it is not possible to deduce from the text who they really are.

The results showed that the selected top / professional athletes had different attitudes towards the end of their careers and the subsequent life after their careers. Their attitude is also related to the degree of responsibility for their future and the amount of time they spent on adaptation. This was the source of their experience. With the fact that the respondents, who devoted more time to the preparations, managed the transition more easily, but not without any problems. In preparation for the end of the career and the subsequent life after the career, it was possible to record the most important factors, namely family background, friends, and financial security.

10 REFERENČNÍ SEZNAM

- Alfermann, D., & Stambulova, N. (2007). Career Transitions and Career Termination. In *Handbook of Sport Psychology* (s. 712–733). John Wiley & Sons, Ltd. <https://doi.org/https://doi.org/10.1002/9781118270011.ch32>
- Atkinson, J. (1985). Structures of Social Action. *Transcription Notation*. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511665868.022>
- Baillie, P. H. F. (1993). Understanding Retirement from Sports: Therapeutic Ideas for Helping Athletes in Transition. *The Counseling Psychologist*, 21(3), 399–410. <https://doi.org/10.1177/0011000093213004>
- Burden, S. A., Tremayne, P., & Marsh, H. W. (2004). *Impact of an elite sport lifestyle on educational choices and career outcomes*.
- Career development institute. (2017). *Definitions: Career development and related roles*. Dostupné z: https://www.thecdi.net/write/CDI_Definitions_FINAL.pdf
- Commission, E., for Education Youth, S., & Culture. (2014). *EU guidelines on dual careers of athletes: recommended policy actions in support of dual careers in high-performance sport: approved by the EU Expert Group „Education & Training in Sport“ at its meeting in Poznań on 28 September 2012*. Publications Office. <https://doi.org/doi/10.2766/52683>
- Český olympijský výbor. (2017). *Duální kariéra*. Dostupné z: <http://dualcareer.cz/>
- Drafted, N. S.-A. (2007). *Estimated probability of competing in athletics beyond the high school interscholastic level*.
- Durdová, I. (2015). *Sport jako sociálně-ekonomický fenomén* (1. vyd). VŠB – Technická univerzita Ostrava.
- Eрпиč, S. C., & Wylleman, P. (2005). Socio-psychological perspective on traumatic retirement from sports. *4th International Scientific Conference on Kinesiology: Science and profession-challenge for the future: proceedings book*, 654.
- FEPSAC (2022) [online]. [cit. 2022-06-18]. Dostupné z: <http://www.fepsac.com/organization/statutes/>
- Fortunato, V., & Marchant, D. (1999). Forced Retirement From Elite Football In Australia. *Journal of Personal and Interpersonal Loss*, 4(3), 269–280. <https://doi.org/10.1080/10811449908409735>
- Gordon, S., & Lavalley, D. (2011). *Career transitions*.
- Hendl, J. (2016). *Kvalitativní výzkum* (Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání). Portál.
- Hendl, J. (2008). *Kvalitativní výzkum* (2., aktualiz. vyd). Portál.
- Hendl, J. (2012). *Kvalitativní výzkum* (3. vyd). Portál.

- Houlston, D. R. (1982). The Occupational Mobility of Professional Athletes. *International Review of Sport Sociology*, 17(2), 15–28. <https://doi.org/10.1177/101269028201700202>
- Choutka, M. (1976). *Teorie a didaktika sportu*. Státní pedagogické nakladatelství.
- Jansa, P. (2012). *Pedagogika sportu* (Vyd. 1). Karolinum.
- Kadlcik, J., & Flemr, L. (2008). Athletic Career Termination Model in the Czech Republic: A Qualitative Exploration. *International Review for the Sociology of Sport*, 43(3), 251–269. <https://doi.org/10.1177/1012690208098544>
- Kadlčík, J. (2008). *Sportovní kariéra, její ukončení a proces adaptace do postsportovního života bývalých vrcholových sportovců vybraných sportů v ČR*. [Disertační práce]. Univerzita Karlova
- Kleiber, D. A., & Brock, S. C. (1992). The Effect of Career-Ending Injuries on the Subsequent Well-Being of Elite College Athletes. *Sociology of Sport Journal*, 9, 70–75.
- Lally, P. (2007). Identity and athletic retirement: A prospective study. *Psychology of Sport and Exercise*, 8(1), 85–99. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2006.03.003>
- Lenartowicz, M. (2009). Specyfika zawodu sportowca i kariery sportowej. *Studia Humanistyczne AWF Kraków*, 73–84.
- Linhart, J. (1985). Sociologické problémy vrcholového sportu. *Sociologický Časopis / Czech Sociological Review*, 21(3), 277–293. <http://www.jstor.org/stable/41130035>
- Markusová, R. (2017). *Resocializace – Sociologická encyklopedie*. Sociologický ústav AV ČR.
- Marthinus, J. M. (2007). *Psychological effects of retirement on elite athletes*. Stellenbosch: University of Stellenbosch.
- Metelski, A. (2019). Effects of Physical Activity on Income. *Studies in Sport Humanities*, 24, 17–22. <https://doi.org/10.5604/01.3001.0013.7560>
- Murphy, G. B., Trailer, J. W., & Hill, R. C. (1996). Measuring performance in entrepreneurship research. *Journal of business research*, 36(1), 15–23.
- Murphy, S. M. (1995). Transitions in competitive sport: maximizing individual potential.
- Norwood, F. (2020). *The Maintenance of Life: Preventing Social Death through Euthanasia Talk and End-of-Life Care—Lessons from The Netherlands*.
- Ogilvie, B. C., & Taylor, J. (1993). Career termination issues among elite athletes. *Handbook of research on sport psychology*, 761–775.
- Petermann, F. (1995). Identifikation und Effektanalyse von kritischen Lebensereignissen. *Kritische Lebensereignisse*, 3, 53–71.
- Petrusek, M. (2009). *Základy sociologie*. Akademie veřejné správy.
- Petrusek, M., Maříková, H., & Vodáková, A. (1996). *Velký sociologický slovník* (Vyd. 1). Karolinum.

- Rada Evropy. (1992). *Evropská charta sportu*. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/sport/evropska-charta-sportu>
- Reichel, J. (2009). *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů* (Vyd. 1). Grada.
- Roderick, M. (2006). *The Work of Professional Football: A Labour of Love?* <https://doi.org/10.4324/9780203014950>
- Rosenberg, E. (1981). *Gerontological theory and athletic retirement*. In S. L.
- Rosenberg, E. (1984). Athletic retirement as social death: Concepts and perspectives. *Sport and the sociological imagination*, 245–258.
- Řiřáňková, T. (2018). *Ukončení aktivní kariéry profesionálních sportovců a následná příprava do pracovního života*. [Diplomová práce]. Masarykova univerzita.
- Řiháček, T., Čermák, I., & Hytych, R. (2013). *Kvalitativní analýza textů* (1. vyd). Masarykova univerzita.
- Sekot, A. (2008). *Sociologické problémy sportu* (Vyd. 1). Grada.
- Sekot, A. (2003). *Sport a společnost*. Paido.
- Sekot, A. (2006). *Sociologie sportu*. Masarykova univerzita.
- Slepička, P., & Slepičková, I. (2000). *Sport, stát, společnost: studijní materiály – dodatek*. Praha: Univerzita Karlova
- Slepička, P., Slepičková, I., & Mudrák, J. (2018). *Rizikové chování ve sportu dětí a mládeže* (První vydání). Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum.
- Slepičková, I. (2005). *Sport a volný čas* (2. vyd). Karolinum.
- Stambulova, N. B. (1994). Developmental Sports Career Investigations in Russia: A Post-Perestroika Analysis. *The Sport Psychologist*, 8(3), 221–237. <https://doi.org/10.1123/tsp.8.3.221>
- Stephan, Y. (2003). Repercussions of Transition Out of Elite Sport on Subjective Well-Being: A One-Year Study. *Journal of Applied Sport Psychology*, 15(4), 354–371. <https://doi.org/10.1080/714044202>
- Strauss, A. L., & Corbin, J. (1999). *Základy kvalitativního výzkumu* (Vyd. 1). Sdružení Podané ruce.
- Svoboda, B. (2000). *Pedagogika sportu* (1. vyd). Karolinum.
- Svoboda, B., & Vaněk, M. (1986). *Psychologie sportovních her* (1. vyd). Olympia.
- Švaříček, R., & Šedřová, K. (2007). *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách* (Vyd. 1). Portál.
- Taylor, J., & Lavallee, D. (2010). *Career transition among athletes: Is there life after sports?*
- Taylor, J., & Ogilvie, B. C. (1994). A conceptual model of adaptation to retirement among athletes. *Journal of Applied Sport Psychology*, 6(1), 1–20. <https://doi.org/10.1080/10413209408406462>

- Taylor, J., & Ogilvie, B.C. (2001). Career transition among athletes: Is there life after sports? Williams, J. M. (Ed.), *Applied sport psychology: Personal growth to peak performance*.
- Taylor, J., Ogilvie, B.C., & Lavalley, D. (2005). Career transition among athletes: Is there life after sports? Williams, J. M. (Eds.), *Applied sport psychology: Personal growth to peak performance*.
- Tomek, O. (2003). *Televizní komercializace sportu: magický trojúhelník sport-tv-obchod*. [Diplomová práce]. Masarykova univerzita.
- Višňa, M. (2021). *Vrcholový sportovci nastartují na Univerzitě Palackého druhou kariéru*. Dostupné z: <https://www.universitas.cz/aktuality/6442-vrcholovi-sportovci-nastartuji-na-univerzite-palackeho-druhou-karieru>
- Vybíralová, T. (2017). *Ukončování sportovní kariéry*. [Diplomová práce]. Masarykova univerzita.
- Webb, W., Altobello, S., Riley, S., & Headrick, B. (1998). Athlete identity and reactions to retirement from sports. *Journal of Sport Behavior*, 21, 338–362.
- Weinberg, S. K., & Arond, H. (1952). The Occupational Culture of the Boxer. *American Journal of Sociology*, 57(5), 460–469. <http://www.jstor.org/stable/2772326>
- Weiss, O. (2000). In: Slepíčka P., Slepíčková I. (2000): *Sport, stát, společnost*.
- Weiss, O. (2001). IDENTITY REINFORCEMENT IN SPORT: Revisiting the Symbolic Interactionist Legacy. *International Review for the Sociology of Sport*, 36(4), 393–405. <https://doi.org/10.1177/101269001036004002>
- Wylleman, P., Alfermann, D., & Lavalley, D. (2004). Career transitions in sport: European perspectives. *Psychology of Sport and Exercise*, 5(1), 7–20. [https://doi.org/https://doi.org/10.1016/S1469-0292\(02\)00049-3](https://doi.org/https://doi.org/10.1016/S1469-0292(02)00049-3)
- Wylleman, P., & De Knop, P. (1997). The role and influence of the psycho-social environment on the career transitions of student-athletes. In I. Bangsbo (Ed.), *Book of abstracts 2nd Annual Congress of the European College of Sports Science (pp. 90-91)*.
- Wylleman, P., Lavalley, D., & Alfermann, D. (1999). Career transitions in competitive sport. *Sport psychology: Theory, applications and issues*, 584–610.
- Wylleman, P., Lavalley, D., Editors, D., & Européenne, F. (2021). FEPSAC Monograph Series Career Transitions in Competitive Sports A publication of FEPSAC FEPSAC European Federation of Sport Psychology.